



314/2012. KORMÁNYRENDLET 38.§ ÁLLAMIGAZGATÁSI EGYEZTETÉSI TERVDOKUMENTÁCIÓ

IV.KÖTET

NAGYKOVÁCSI NAGYKÖZSÉG TELEPÜLÉSRENDEZÉSI ESZKÖZEI TELEPÜLÉSSZERKEZETI TERV ÉS HELYI ÉPÍTÉSI SZABÁLYZAT

ÖRÖKSÉGVÉDELMI HATÁSTANULMÁNY



2019 JANUÁR HÓ

**NAGYKOVÁCSI NAGYKÖZSÉG TELEPÜLÉSRENDEZÉSI ESZKÖZEI
TELEPÜLÉSSZERKEZETI TERV ÉS HELYI ÉPÍTÉSI SZABÁLYZAT**

**I.KÖTET
TELEPÜLÉSSZERKEZETI TERV**

**II.KÖTET
HELYI ÉPÍTÉSI SZABÁLYZAT**

**III.KÖTET
ALÁTÁMASZTÓ JAVASLATOK**

**IV.KÖTET
ÖRÖKSÉGVÉDELMI HATÁSTANULMÁNY**

**V.KÖTET
KÖRNYEZETI ÉRTÉKELÉS**

TERVEZŐI NÉVSOR

Generáltervezés	Horváth Adrienne 	ügyvezető
Településtervezés	Horváth Adrienne 	vezető településtervező TT/1 13-1095 városépítési és városgazdálkodási szakmérnök
Régészeti szakági munkarész	Dr. Tankó Károly	régész, örökségvédelmi szakértő Szakértői engedély száma: OKM 289-5/2008



HA Tervstúdió Településrendezési
Építészeti Tanácsadó Kft.
1116 Budapest Zsurló köz 5.
Tel.: +36-30/236-3295
E-mail: ha@haterv.hu

Tervszám: 47/2018

314/2012. Korm.rend. 38. § államigazgatási egyeztetési tervdokumentáció

2019. január hó

TARTALOMJEGYZÉK

(a kulturális örökség védelméről szóló 68/2018. (IV. 9.) Korm.rend.14.mell. tartalmi követelmény szerint)

ÖRÖKSÉGVÉDELMI HATÁSTANULMÁNY - TELEPÜLÉSRENDEZÉSI MUNKARÉSZ

1. Örökségvédelmi vizsgálat:

- 1.1. A település történeti leírása (a történeti település- és tájszerkezet alakulása, a történeti településmag),
- 1.2. A település régészeti örökségének felmérése újonnan beépítésre szánt területnek kijelölt terület esetén terepbejárással,
- 1.3. A védett műemléki értékek települési értékleltára, amely értékkataszterben tartalmazza:
 - 1.3.1. a világörökségi, és a világörökségi várományos helyszínek és területeket,
 - 1.3.2. az országos építészeti örökség elemeit,
 - 1.3.3. a védetté nyilvánított régészeti lelőhelyeket és a nyilvántartott régészeti lelőhelyeket.
- 1.4. A helyi építészeti örökség települési értékleltára, amely értékkataszterben az önkormányzati főépítész által meghatározottak szerint tartalmazza a helyi építészeti örökség országos vagy helyi védelemre méltó elemeit:
 - 1.4.1. településszerkezetet,
 - 1.4.2. telekstruktúrát és az utcavonal-vezetést,
 - 1.4.3. utcaképet vagy utcakép részletet,
 - 1.4.4. egyéb településkarakter elemeket,
 - 1.4.5. építményrészletet vagy az alkalmazott anyaghasználatot, tömegformálást, homlokzati kialakítást,
 - 1.4.6. táj- és kertépítészeti alkotást, egyedi tájértéket, növényzetet,
 - 1.4.7. szobrot, képzőművészeti alkotást, utcabútort.

2. A rendezés során tervezett változások hatáselemzése:

- 2.1. A települési értékleltárban szereplő elemek vonatkozásában releváns rövid és középtávon tervezett változások ismertetése.
- 2.2. A 2.1. pontban szereplő változások hatásai:
 - 2.2.1. a régészeti örökségre,
 - 2.2.2. a történeti településre, település- és tájszerkezetre,
 - 2.2.3. a települési értékleltárban szereplő műemléki értékekre.

3. Az értékvédelmi terv tartalmazza:

- 3.1. az értékleltárban szerepeltetett értékek megőrzését biztosító szempontok és követelmények, valamint
- 3.2. az önkormányzati feladatok meghatározását.

Nyilatkozat – Örökségvédelmi Hatástanulmány - Településrendezési munkarész elkészítéséről

ÖRÖKSÉGVÉDELMI HATÁSTANULMÁNY - RÉGÉSZETI SZAKÁGI MUNKARÉSZ 34.

Nyilatkozat – Örökségvédelmi Hatástanulmány - Régészeti szakági munkarész elkészítéséről

ÖRÖKSÉGVÉDELMI HATÁSTANULMÁNY

NAGYKOVÁCSI NAGYKÖZSÉG TELEPÜLÉSRENDEZÉSI ESZKÖZEINEK FELÜLVIZSGÁLATÁHOZ

BEVEZETŐ

Nagykovácsi Nagyközség Örökségvédelmi a kulturális örökség védelmével kapcsolatos szabályokról szóló 68/2018. (IV. 9.) Korm. rendelet és annak 14. melléklete alapján készült.

E rendelet az Örökségvédelmi hatástanulmány készítésével kapcsolatban az alábbi – jelen hatástanulmány készítésekor figyelembe veendő előírásokat rögzíti:

38. Az örökségvédelmi hatástanulmány

83. § (1) Az örökségvédelmi hatástanulmányt

- a) a Kótv. 85/A. §-ában meghatározott esetekben a településfejlesztési koncepció vagy a településrendezési eszköz megalapozó vizsgálata keretében, települési örökségvédelmi hatástanulmányként (a továbbiakban: települési örökségvédelmi hatástanulmány) a 14. melléklet szerinti tartalommal a (2) bekezdés a)–c) pontja alapján, kell elkészíttetni.

(2) Az örökségvédelmi hatástanulmány kidolgozása során

- b) a helyi építési szabályzat kidolgozásához – ha az nem áll rendelkezésre –, a 14. melléklet 1. pont 1.1–1.3. alpontjában meghatározott vizsgálatot, továbbá 1. pont 1.4. alpontjában meghatározott értékleltárt, valamint 2. pontja szerinti hatáselemzést a településrendezési eszköz meghatározásához szükséges részletezettséggel;

84. § (1) A települési örökségvédelmi hatástanulmány elkészítéséről a településfejlesztési koncepció vagy a településrendezési eszköz és a településképi rendelet készíttetője köteles gondoskodni.

Nagykovácsi Nagyközség Településfejlesztési koncepciója 2015-ben került elfogadásra (32/2015. (III.19.) Határozat).

A településfejlesztési koncepcióról, az integrált településfejlesztési stratégiáról és a településrendezési eszközökről, valamint egyes településrendezési sajátos jogintézményekről szóló 314/2012. (XI.8.) Kormányrendelet 1. melléklete szerinti Megalapozó vizsgálat a Településfejlesztési Koncepció készítésekor elkészült, azonban az Örökségvédelmi hatástanulmány nem.

2017-ben jóváhagyásra került mind Nagykovácsi Nagyközség Településképi Arculati Kézikönyve (111/2017. (IX.21.) határozat), mind Nagykovácsi Nagyközség Településképeinek védelméről szóló 28/2017. (XII.18.) rendelete, amelyek a korábbi rendezési terv Örökségvédelmi hatástanulmányát, valamint az akkor hatályos Helyi Építési Szabályzat előírásait vették figyelembe, a helyi védelem alatt álló értékek tekintetében, ezért ezen dokumentumok készítésekor az új jogszabályok szerinti Örökségvédelmi Hatástanulmány szintén nem került elkészítésre.

Összefoglalva tehát jelen Örökségvédelmi hatástanulmány a helyi hatályos jogszabályok által már rögzített védelem alatt álló építészeti emlékeket tartalmazza, Nagykovácsi Helyi Építészeti Örökség Települési Értékleltára a helyi védelem alatt álló építészeti értékekre került elkészítésre. Miután a védett értékekkel kapcsolatban az önkormányzat döntés már megszületett, így jelen tanulmány a már hatályos helyi értékvédelmen kívül újabb javasolt védendő építészeti értékeket nem állapít meg.

Jelen Örökségvédelmi hatástanulmány első része a Hatástanulmány Településrendezési szakági munkarészét, második része a Hatástanulmány Régészeti szakági munkarészét tartalmazza.

ÖRÖKSÉGVÉDELMI HATÁSTANULMÁNY - TELEPÜLÉSRENDEZÉSI MUNKARÉSZ

1. Örökségvédelmi vizsgálat

1.1. A település történeti leírása

(a történeti település- és tájszerkezet alakulása, a történeti településmag)

A régészeti leletek és kutatások azt bizonyítják, hogy az emberi élet nyomai a mai Pest megye területén már az őskorban is megtalálhatók voltak.

Ezek közül kiemelkedik Nagykovácsi területe, ahol az ősember életének 8 helyszínét találták meg eddig a Remete-szurdok üregeiben és elszórtan az Ördög-árok mentén. A csontból, kőből, fémekből készült eszközök, a csontvázas- és urnasíros temetők nyomai, cserépedények- és töredékek, faszéndarabok, állati- és emberi csontmaradványok, (24 állatfaj, 3 db emberi fog) bizonyítják, hogy a jégkorszak, a kő-, réz-, bronz- és vaskorszakok embere is alkalmas tanyát talált ezen a környéken.

Az I-IV. századból 7 helyen találtak beszédes emlékeket a Remetealsó-barlang, Szőlőhegy, Templom tér, Kossuth Lajos utcai házak alapjainak gödreiben. Sírok, sírtáblák, oltárkövek, eszközök, pénzürmék kerültek elő az utóbbi három évszázad alatt. A legelső és legértékesebb római leletet (1 oltárkő, 3 sírtábla) a Nagyszénás déli lábánál szőlőt telepíteni akaró svábok találták meg 1842-ben. E leleteket Cserényi József akkori plébános az éppen felújítás alatt álló plébánia falába ma is jól látható és olvasható módon befalaztatta. A Remete-szurdokban talált, bikát ölő Mitrast ábrázoló kődombormű, valamint a templom előtti hősi emlékmű alapozásakor 1925-ben kiasott római kőkoporsó a Magyar Nemzeti Múzeumba került. A Kossuth Lajos utca 54. sz. alatti portán történt építkezés alkalmával pedig egy Augustus római császárt ábrázoló érme került elő a föld alól.

A leletek valószínűsítik, hogy a település mai területén egykor a közeli római katonai táborok, polgárvárosok (Óbuda, Aquincum) tisztjeinek, jómódú polgárainak villatelepülése volt. A Brigetiumból (Szönyből) Óbudára vezető főútvonalról a Remete-szurdokon át vezethetett ide egy leágazás.

A középkor első három évszázada (X-XII.) itteni magyar településéről írásos anyag még nem került elő, de a Meszes-hegy lábánál (az Erdészház környékén), valamint a Remete-zsomolyban talált mázas agyagkorsót és cseréptörmelékét a régészek a honfoglalás korából származónak (X-XII. sz.) ítélik. Hasonló leleteket találtak a szomszédos Solymár, Budajenő és Budakeszi területén is. Nagykovácsi nevének kialakulása is a király szolgáinak itteni korai (XI. sz.) letelepedésére utal (Kezakovachy, később Felső-, Alsókovácsi, Budakovácsi). Valószínűsíthető tehát, hogy az itteni első magyar település a királyok fegyver- és székervácsainak lakóhelye volt. A régészek szerint ezek a királyi kovácsok akkori falujukat a mai Erdészház környékén, a XIV. sz.-ban Pál-pataknak nevezett vízfolyás (ma Ördög-árok) mindkét oldalán alakították ki. Itt találtak korabeli vassalakat is.

A Nagykovácsi mai **neve**, tehát az Árpád-házi királyok idejéből származik, az **itt élők** mesterségének emlékére, a **királyi kovácsokra utal**.

A XIII. századtól kezdve már latin nyelvű oklevelek egész sora bizonyítja Nagykovácsi létét és királyi birtokhoz tartozását. Nagykovácsi első említése az 1254-ben keletkezett és a székesfehérvári püspöki levéltárban megtalált, majd a Fejér György későbbi kovácsi plébános (1796-1808) által lemásolt oklevélben olvasható. Ebben Tamás mester alkancellár leírja és bizonyítja, hogy a lakatlannak talált Kovácsit, a királyi kovácsok faluját IV. Béla (1235-1270) Kókai Lőrinc fiának, Egyednek adományozza. Az elnéptelenedés oka valószínűleg a tatárpusztítás volt.

A tatárjárás után a falu és környéke többször cserélt gazdát, hol királyi birtokként említik az oklevelek, hol nemesi tulajdonként.

Pusztulás lett a sorsa a falunak is. Kovácsi már 1528-ban lakatlan, 1554-ben és később is a török adóajstromokban (defterekben) pusztaként szerepel. Valószínű, hogy a lakosság jó része már az első riadalom után elmenekült. A maradék később vagy elpusztult, vagy rabszíjra fűzve sok ezer sorstársával együtt indult janicsár táborok, távoli emberpiacok felé. A török hódoltság másfél évszázada alatt a Pál-patak (a mai Ördög-árok) völgyében visszavadult a táj, kialudt az emberi élet. A régi Pilis megye 51 középkori településéből 31 már az első huszonöt évben elpusztult. A környéken a török összeírók Tök és Páty községben, csak 5-6 ezer magyar portát találtak.

A középkori Kovácsi templomára nincs adat, sokáig élt legenda szerint az egykori kistemplom romjai a mai községtől keletre, a Budára vezető út jobb oldalán volt található. Talán ennek a helyére került később a Remete-szurdokkal szembeni útszéli kőkereszt. Az önálló plébánia nélküli Kovácsi birtok lelki gondozását a Telki apátság végezte a XI-XII. században. A Remete- és Hárshegy barlangjaiban is éltek pálos remeték. Akkoriban a mai Ördög-árok is az ő nevüket viselte (Pál-patak, Pál-árok).

A mai Nagykovácsi települési helyzetét, kialakításának formáját, valamint gazdasági és kulturális megalapozását a török utáni idők sváb telepítés két és fél évszázadának köszönheti.

A volt pilisi grófság népességének 60%-a a török hódoltság alatt elpusztult, ezért az újratelepítésre vonatkozó királyi rendelkezések már a felszabadító harcok korai szakaszában megjelentek. A királyi betelepítési rendelet 1682-ben, a császári pátens pedig 1689-ben látott napvilágot. Budavár felszabadításának története a környékbeli falvakban nemcsak könyvekből tanult történelem, hanem élő hagyomány is, hiszen fennmaradásukat, újjászülését ennek köszönhetik. Buda visszavétele (1686), majd a török kiszorítása után, a Habsburgok Buda környékét számukra megbízhatóbb németajkú telepesekkel kívánták benépesíteni. Ebben közreműködtek az elpusztult falvak előkerült birtokosai is.

Kovácsi területének birtokjogát – más Pilis megyei helységekével együtt – a Wattay család már a török idők alkalmával biztosította magának. Így az eltelt két és fél évszázad alatt előbb a Wattay – Róth család (1686-1828), majd házasság útján a Teleki – Tisza család (1828-1946) birtokában volt a település. A levéltárban megtalált adatok tanúsága szerint a 150 évig lakatlan völgyet a Fekete-erdő tájékáról, főleg Hessen, Schwaben, Württemberg tartományokból 1700-1760 közötti években népesítették be német nyelvű telepesekkel. Valószínű, hogy Wattay Pál a szomszédos Pilisvörösváron láthatta meg a német telepesek derék munkáját, akik már 1682-ben új otthont teremtettek. S így a toborzólevél hívására 1700 májusában Nagyszénás-hegy másik oldalára is megérkeztek az elszánt sváb családok, málhás szekerekkel. Arról is van adat a pilisvörösvári plébánián, hogy az első telepesek között voltak éppen tőlük áttelepülők is.

A mellékelt, a XVIII. sz. végén Nagykovácsit és környékét bemutató katonai térkép, már tisztán mutatja a település egyutcás képét és fésűs beépítését, valamint a templom elhelyezkedését a település szerkezetében.

A szorgalmas svábok a 150 év alatt elvadult tájon a XVIII. század közepére szorgalmas munkával újra emberi életre alkalmas környezetet teremtettek. Lakóhelyüket a régi falutól nyugatabbra az Ördög-árok két oldalán háztelkek és gazdasági kertek sorával alakították ki, míg a szántóföldnek alkalmas területet a délre néző bozotos sík területeken és lankás hegyoldalokon erdőirtással tették termelésre alkalmassá. Ittlétük alatt mintegy kétezer holdnyi szántóföldet nyertek meg a mezőgazdaság számára. Az erdő hasznofáinak feldolgozásában, a föld ásványkincseinek feltárásában is úttörő munkát végeztek ők ezen a tájon. A községben 3 kőbánya, 2 mészégető, Pilisszentivánnal összekötve 1 szénbánya is működött.

„...Kertjeik, házaik környékén nemcsak virágzó gyümölcsészetet, de meggyeszte kiemelkedő és megbecsült állattenyésztést fejlesztettek ki...” - Galgóczy Károly 1875-1877. évében készült könyvéből).

A lakosság gyarapodásának néhány ismert számadata:

Kiemelt évek:	1700	1744	1770	1842	1869	1900	1941
Családok száma:		14	103	146	204	?	?
Házak száma:	?	102	133	200	203	?	?
A lakosság száma:		?	718	1022	1143	1386	2012 2883

A melléklet XIX. sz. közepén Nagykovácsit és környékét bemutató térképen látható, hogy a beépítés már a település déli lejtőin is megjelenik és a Rákóczi F. utcának mindkét oldalán tovább nő a beépülés intenzitása. Kialakul a település a volt Rozmaring Tsz. területén, az Ady Endre u. melletti beépítés és telekosztás.

A XVIII. sz. közepétől a második világháború előtti időszakig folyamatosan fejlődött a falu népessége. A melléklet XIX. sz. végén Nagykovácsit és környékét bemutató térkép megjeleníti a Teleki kastélyt is, a kastély eredeti kertjével. 1738-ban már Gróf Teleki József volt a helység földbirtokosa, akitől a Tisza család örökölte, amely 1945-ig volt itt birtokos.

A háború előtt az utolsó, 1935. évi gazdasági összeírás idején a falu 2600 lakosának birtokában 820 szarvasmarha, 287 ló, 971 sertés, 22 kecske, 155 házityúk, 85 méhcsalád, 14882 db gyümölcsfa találtak. Nem voltak gazdagok az Ördög-árok völgyében megtelepedett sváb parasztek.

A földrajzi felszín - és talajvízviszonyok, a környező erdők határt szabtak a művelhető területek növekedésének. A lakosság szaporodása következményeként az egyes gazdaságok területe egyre csökkent.

1935-ben a parasztagazdaságok 81%-a öt holdon aluli törpebirtok volt (508). Az egy holdon aluliak (326 = 51,9%) közül 229-nek (36,4 %) semmi szántóföldje nem volt.

A Nagykovácsit és környékét a XX. sz. közepén bemutató térkép 1951-ben készült, lényegében megegyezik a mai településképpel, különbség a mai településhez képest a volt zártkerti üdülőterület településrészének kialakításában mutatkozik, amely jelenleg már jellemzően beépült lakóterület.

Fenti leírás B.Szatmári Lajos: Nagykovácsi rövid története (Klubkönyvtár, Nagykovácsi 1991) c. munkája alapján.

A Nagykovácsi a II. világháború előtt településtérkép jól mutatja az akkori Nagykovácsi településszerkezetét, melynek területe a főutcától délre terjedt ki, attól északra egyetlen teleksor alakult ki, az is csupán főutca északi oldala mentén. A térkép német nyelvű felirata tükrözi az akkori lakosság-összetételében a sváb lakosság magas arányát.

A közelmúlt jelentős lakóterületfejlesztések jellemzők. Napjainkra Nagykovácsi a Budapestről kiköltöző családok egyik kedvenc lakóhelyévé vált.

Nagykovácsi történetéhez hozzátartozik a település címerének története is.

A pajzs: álló, csücskös talpú, négyelt pajzs, jobb felső mezője vörössel és ezüsttel hétszer vágott. A pajzs bal, felső kék mezőjében lebegő helyzetű gyökeres arany hársfa. A pajzs alsó, jobb oldali kék mezőjében lebegő helyzetű, jobbra fordított aranyüllő, rajta arany verőkalapáccsal. A pajzs alsó, bal oldali vörös mezőjében vízszintes ezüst hullámpólya.

A sisak: jobbra fordult, arannyal ékített, vörössel bélelt pántos ezüstsisak, vörössel és késsel ékített, sisakdísz nélküli arany heraldikai koronával.

Takarók: jobbról kék-arany, balról vörös-ezüst.

Felirat: a címerpajzs alatt lebegő, hármasság tagolású, fecskefarok végződésű, íves aranszalagon feketével a nagybetűs NAGYKOVÁCSI felirat.



A településnév előtt és után egy-egy díszpont feketével.

A sisak és a takarók együttesen fejdíszként, a címerpajzs felett, azzal érintkezve helyezkednek el.

A címermotívumok értelmezése:

Jobb felső mező: A település honfoglalás kori eredetére utal.

Bal felső mező: A település török pusztítás miatti elnéptelenedése utáni német ajkú lakosság (sváb) 250 évére utal szimbólumuk, a hársfa.

Jobb alsó mező: A község nevében is megjelenő, királyi kovács mesterség szimbólumai az üllő és verőkalapács.

Bal alsó mező: Az ezüst hullámpólya az Ördögárok-patak szimbóluma.

1.1.1. TERMÉSZET, TÁJ, TÁJHASZNÁLAT

A települések kialakulását befolyásoló legfontosabb tényező a természeti adottság (domborzat, vízrajz stb.), amelyet nagymértékben kiemelhet, de ronthat is az épített környezet, illetve annak elemeinek egymáshoz és a természeti környezethez való viszonya, összhangja.

A település a Budai hegyvidéki terület és a Nagykovácsi-medence dombos tájainak találkozásánál fekszik. A medenceperem nyugati és középső része síkvidéki - halomvidéki jellemzőket foglal magába. Jellemzően a völgyben alakult ki a település, amelynek északi és déli oldala felhúzódik a Budai-hegység lábára.

A település közigazgatási területének nagy része beépítetlen külterület. A külterületen néhány szigetszerű beépítés található. Nagyobb – beépítésre szánt - szigetszerű beépítések a közigazgatási terület keleti határát jelentő Nagykovácsi út déli részén találhatók, ezek egy része lakóterület (az ún. Benkő villa, volt Erdészház területe, valamint a Hillside Residence lakópark), illetve egy jelenleg használat nélküli volt rendezvényház, valamint a tervezett Kecskéhát lakóterülete képezi.

Kisebb épületcsoport a közigazgatási terület délkeleti részén az ún. Juliannamajor beépítése (Sztrilich Pál Cserkészpark), a belterülettől nyugatra található lovastanya, valamint a közigazgatási terület keleti és Budapest határán fekvő, mezőgazdasági területként besorolt MTA Növényvédelmi Kutatóintézet Kísérleti telepe.

A település közigazgatási területének nagy részét jellemzően a település lejtős, ill. magasan fekvő területeit erdők, erdőfoltok fedik, amelyek jellemzően a Budai Tájvédelmi Körzet részei.

A település belterületének északi és déli határa egybe esik a Budai Tájvédelmi Körzet határával, ill. az északi belterülethatár nyugati része egyben a „Szénások Európa Diplomás” fokozottan védett területének határa.

Helyi jelentőségű természeti értékek a településen:

Nagykovácsi Nagyközség 7/2004. (III.5.) önkormányzati rendeletével az alábbi természeti területeket és értékeket helyezte **helyi védelem** alá:

- Teleki-Tisza Kastély parkja (hrsz.: 307, 919/1),
- Kossuth Lajos utcában a kastély előtti vadgesztenye fasor (hrsz.: 306)
- Kálvária rom és környezete (hrsz.: 1694, 1697, 1698, 1704)
- temetőkert (hrsz.: 212),
- Nagyszénás és Zsíros-hegy oldalában megmaradt vízmosságok (hrsz.: 1219., 1371., 2253)
- Julianna major és környezete (hrsz.: 0139/2, 0139/4, 0139/5, 0139/7, 0151, 0154, 0155, 0156, 0157)
- erdészház mellett erdősítésre kijelölt terület (hrsz.: 0127/3)

A településképeinek védelméről szóló 28/2017. (XII.18.) önkormányzati rendelet 3. melléklete az alábbi egyedi tájértékeket helyezte „egyedi tájértékek” védelem alá:

- Teleki-Tisza Kastély előtti vadgesztenye fasor,
- Teleki-Tisza Kastély parkja,
- temető értékes faállománya és régi sírkövei,
- kőfeszület és korai juhar, hrsz.: 0122,
- kőfeszület és aprólevelű hárs, hrsz.: 306/1,
- Kossuth Lajos u. zöldsávjait és faállománya,
- Tisza István tér értékes növényzete,
- Kolozsvár utca teresedésében és az Ördög-árok mellett levő értékes faállomány,
- római katolikus templom kertje,
- Rákóczi utca zöldterületei,
- Kálvária domb területén:
 - o Erdősétány utca 1704 hrsz.
 - o Halom utca 1694 hrsz.
 - o Kápolna kert 1698 hrsz.,
 - o út 1697 hrsz.,
 - o kert 1699 hrsz.,
- Megmaradt vízmosságok — 1219., 1371., és a 2253 hrsz.-ú déli feltöltetlen szakasza

A település „ex-lege” területként országos védettségű területnek minősül az Ördög-árok forrása

A település jelentősebb facsoportjai, fasorai: a templomkertben, a Kolozsvár tér ill. a Kolozsvár utcában az Ördög-árok mentén, a Telki út mentén, a Kossuth Lajos utcában.

1.1.2. TELEPÜLÉSHÁLÓZATI ÉS TELEPÜLÉSSZERKEZETI ÖSSZEFÜGGÉSEK

1.1.2.1. Településhálózat

A település nagy külterülettel rendelkezik, amelynek közepén, összefüggő belső magként jelenik meg a lakóterületi belterület. A külterületen elszórtan, néhány szigetszerűen beépített területet találunk, amelyek sport, idegenforgalmi, illetve lakófunkcióval bírnak.

A település külterületének nagy része erdő, illetve részben mezőgazdasági hasznosítású szántóterület, illetve védett mezőgazdasági terület.

A település belterületét a település magjában, főterként végződő 11104 j. országos út, illetve az Ördögárok-patak osztja több területrésze. A település közigazgatási területének keleti részét tervezetten érinti/érintette az M0 autópálya nyomvonala (részben felszín alatt, részben felszíni csomóponttal).

A belterülettől északra, a külterület északi részén Solymár felé erdőgazdasági út vezet, amely a korábbi terv szerint havária útvonal, illetve a belterülettől nyugatra Telki felé vezet erdőgazdasági út, amelyek közforgalom előtt lezártak.

1.1.2.2. Településszerkezet kialakulása

A település szerkezete az elhelyezkedés (Budáról kivezető út) és a környezeti adottságok (az Ördög-árok völgye) hatására alakult ki.

A település völgyfenéken történő kialakulását segítette elő a völgy szélétől való védettsége, napos oldala, természetes vízhez való közelsége. A település szerkezetének gerincét - az ösközséggel egyidős - Kossuth Lajos utca és Kolozsvári utca az Ördög-árok alján alkotják. A kezdeti Nagykovácsi egyutcás, fésűs beépítésű település, melynek ősi telekstruktúrája védendő érték. A település karakterét meghatározó elem az utcafrontra merőleges beépítés, a telekstruktúra.

A község történetileg legrégebbi utcája a főút (Kossuth L. utca) –mely területileg az Ördög-árok területét is magába foglalja- az egyik legjellegzetesebb része a településnek, a település arculatát alapvetően meghatározza az állandóan változó keresztmetszetű lineáris teresedés. Emellett jellegzetes képet mutat a völgyhajlatban, a domboldalra felkúszó, váltakozó keresztmetszetű út melletti fésűs beépítés.

Nagykovácsi településszerkezetét az alábbi legfontosabb elemek határozzák meg:

- Ördög-árok, a település kialakulásának vezérvonala,
- Budai Tájvédelmi Körzet, mely körül öleli a település, természetes határt szabva a településnövekedésnek,
- a történetileg kialakult központi belterület, ahol összeolvad a lakó- és intézményterület,
- a történeti, központi belterülethez csatlakozó lakóterületek,
- a volt zártkerti üdülőterületek mai jellemzően beépült lakóterületei,
- a közlekedési hálózat, melynek csupán egyetlen fontos eleme a fővárossal összekötő út.

A település jelenlegi központja az ősi településmag, mely a főút mentén és a templomtér környékén található ma is.

Az ősi településmagot a hagyományos keskeny, hosszútelkes telekstruktúra, az oldalhatáronálló beépítés, és az utcafrontra merőleges épülettömeg, az oromfalas nyeregtető, illetve a csonkakontyos

nyeregtes, a keskeny hosszútelkes telekstruktúra, az Ördög-árok melletti területet halmazos, szórt, aprótelkes telekstruktúra jellemzi.

A település „városiasodásával” egyidejűleg elkezdődik az épülettömeg befordulása az utcafronttal párhuzamosan.

A kezdeti egyutcás település először a völgyhajlatok mentén az északi lejtők felé növekedett, a termőföldek védelmében. Majd a század elején a Kossuth L. u. másik oldalán is elindult a fejlődés. A háború után további területek épültek be, részben a hagyományos társadalmi gazdasági szerkezet megváltozása, részben a falu fejlődése miatt.

A belterület régi, hagyományos falusias gazdálkodó jellegű lakótelek-használata mára csak elszórtan található meg, mivel a lakóterület-fejlesztés kezdeti lépéseként a történeti településszerkezetet jellemző hosszútelkes telekstruktúra megbontását jelentő, telekmegosztások indultak meg.

Rohamos fejlődés a 60-as évek végén a 70-es évek elején érte el a települést. Ekkor kezdődött a beépítése a Rákóczi utcától nyugatra lévő területeknek.

A település arculatát nagymértékben határozzák meg az északi domboldalain a '70-es években kiosztásra került zártkerti üdülőterületek (Nagy-szénás és Zsíros-hegy). Melyek falusias lakóterületi besorolás alá kerültek. Az Északi Üdülőterület lakóterületi fejlesztésekor az ellátásukat szolgáló intézményterületek helye is kijelölésre került, mint második településközpont.

A '80-as éveket jellemzik az „öregfalu”-tól távol eső Sebestyén dombi telekosztások.

A további lakóterületfejlesztések az északi területek és a belterület közötti mezőgazdasági területeket „hódították meg”. Ezt a lakóterületfejlesztést jelentik a Nagyszénási szántóterület, a Pók utcai szántóterület és a Bánya utcai területek folyamatos beépülései. Ezek a területek már túlmutatnak a falusias jelleg megőrzésén, mint kertvárosias lakóterületek kerültek beépítésre.

Az ezredfordulót jellemzi a központi belterülettől szintén leszakadó Nemzetközi Amerikai Iskola intézményi beépítése és folyamatos bővülése.

A lakóterület fejlesztések között meg kell említeni a volt zártkerti üdülőterületeket - Zsíros-hegy és Nagy-Szénás, ill. Remeteszőlős- melyek lakóterületi átminősítése folyamatos, településszerkezeti terv szerinti besorolásuk Nagykovácsi területén falusias lakóterület, Remeteszőlős területén kertvárosias lakóterület.

Nagykovácsi szerkezetét tekintve - Remeteszőlős 2002-ben történt leválását megelőzően - megállapítható, hogy Nagykovácsra az egymástól elkülönülő két részből álló belterület volt jellemző; a központi belterület (a jelenlegi Nagykovácsi központi területe), az ún. „öregfalu”, és az attól leszakadó Rácski-telep, Kútgyűrű-telep, Remeteszőlős (a mai Remeteszőlős község) területek. Ennek magyarázata, hogy a védett területek határt szabtak a településnövekedésnek, amely csak a védett területen kívül tudott megvalósulni, utat engedni magának.

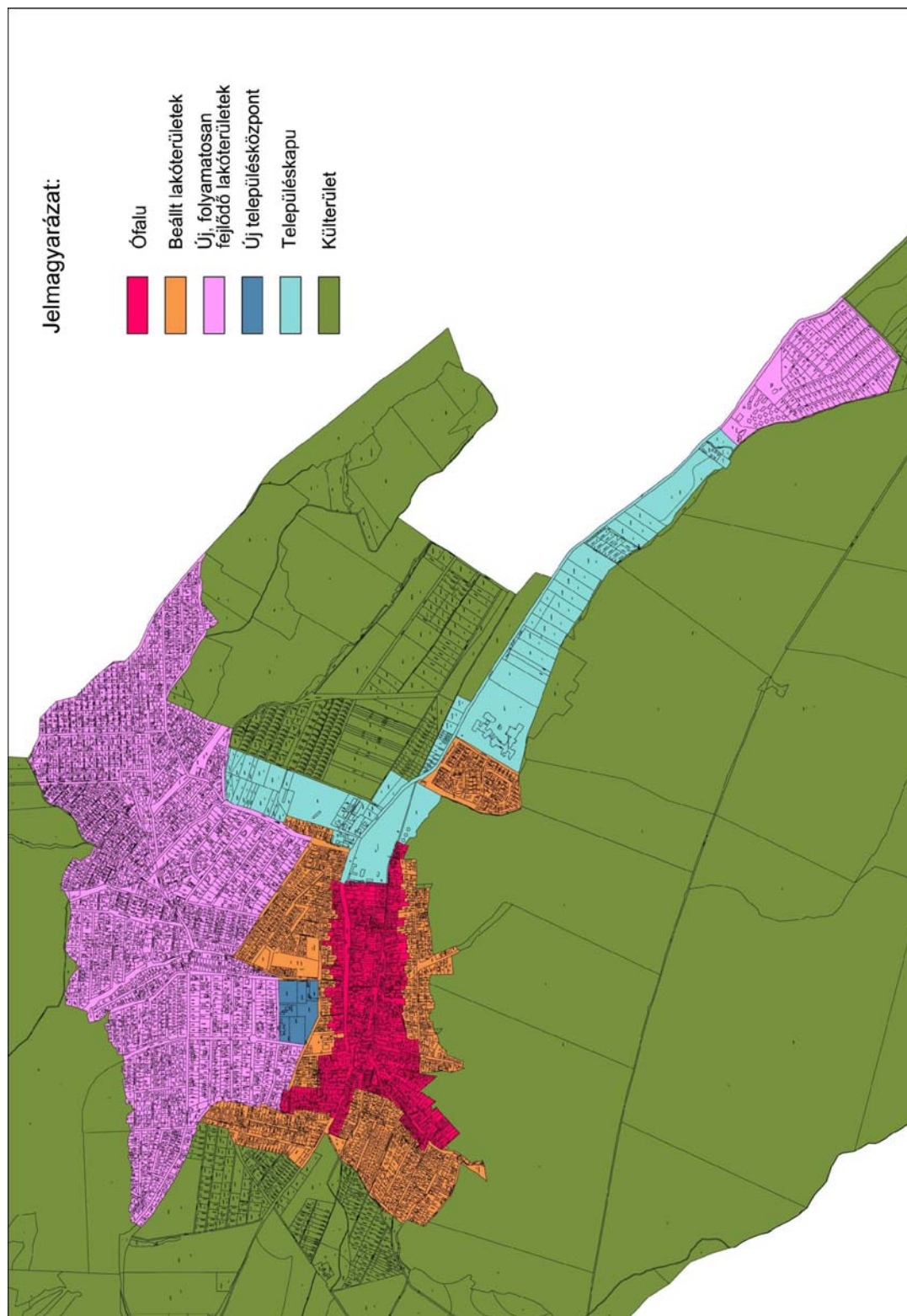
A település intézményterületei szerves részét képezik a történelmi falumag lakóterületének -attól nem választhatók el területileg- a Kossuth Lajos utca mentén alakultak ki.

A település külterületének nagy része (északi, déli, nyugati területrésze) a Budai Tájvédelmi Körzet védett erdő, illetve védett mezőgazdasági területe. A közigazgatási terület Nagykovácsi út menti, keleti külterülete, védelem alatt nem álló mezőgazdasági terület.

Az alábbi – a települést és környékét ábrázoló - történeti térképeken, jól követhetők az ősi településmag és a köré különböző korokban szerveződő egyes településrészek.

Nagykovácsi Nagyközség Településképi Arculati Kézikönyve, valamint a Településképeznek védelméről szóló rendeletének 1.melléklete lehatárolta az alábbi, az egyes, különböző karakterű településrészeket, amely lehatárolás szintén az egyre fejlődő, bővülő belterület szerkezetet mutatja.

1. melléklet: A településképi, tájkép - meghatározó területeinek lehatárolása



NAGYKOVÁCSI ÉS KÖRNYÉKE A XVIII. SZÁZAD VÉGÉN



NAGYKOVÁCSI ÉS KÖRNYÉKE A XIX. SZÁZAD ELEJÉN
Monarchia III. katonai felmérése

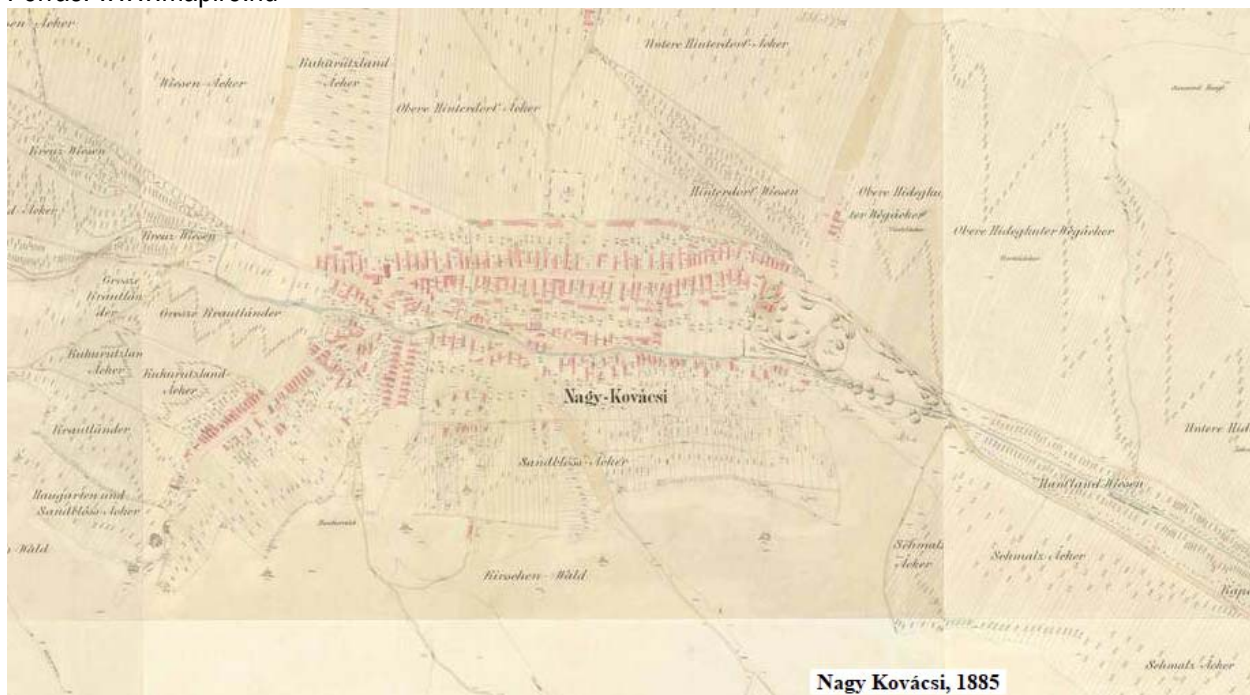


Magyar Királyság (1819–1869) - Második katonai felmérés



Kataszteri térképek (XIX. század)

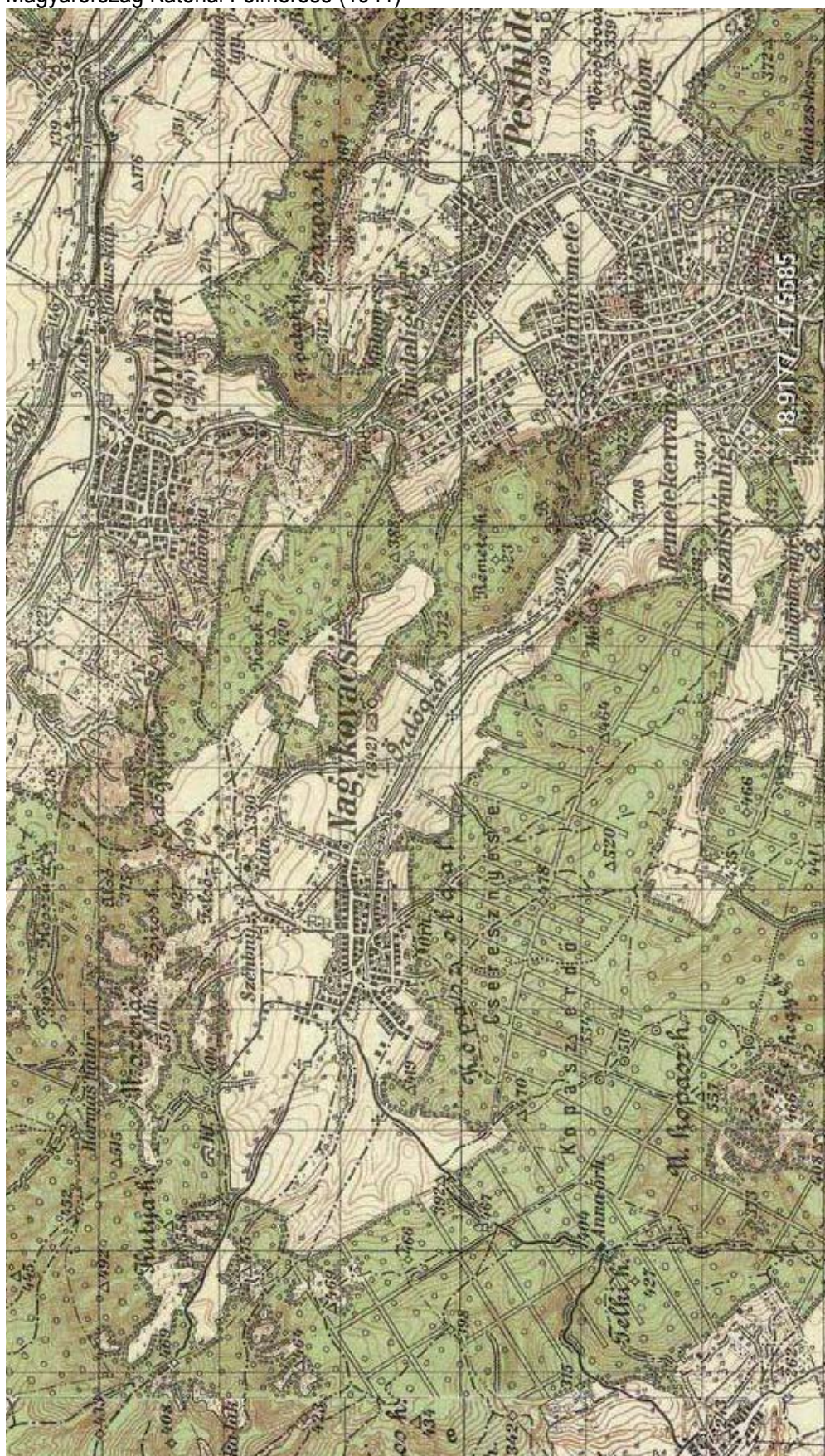
ten Lehrer



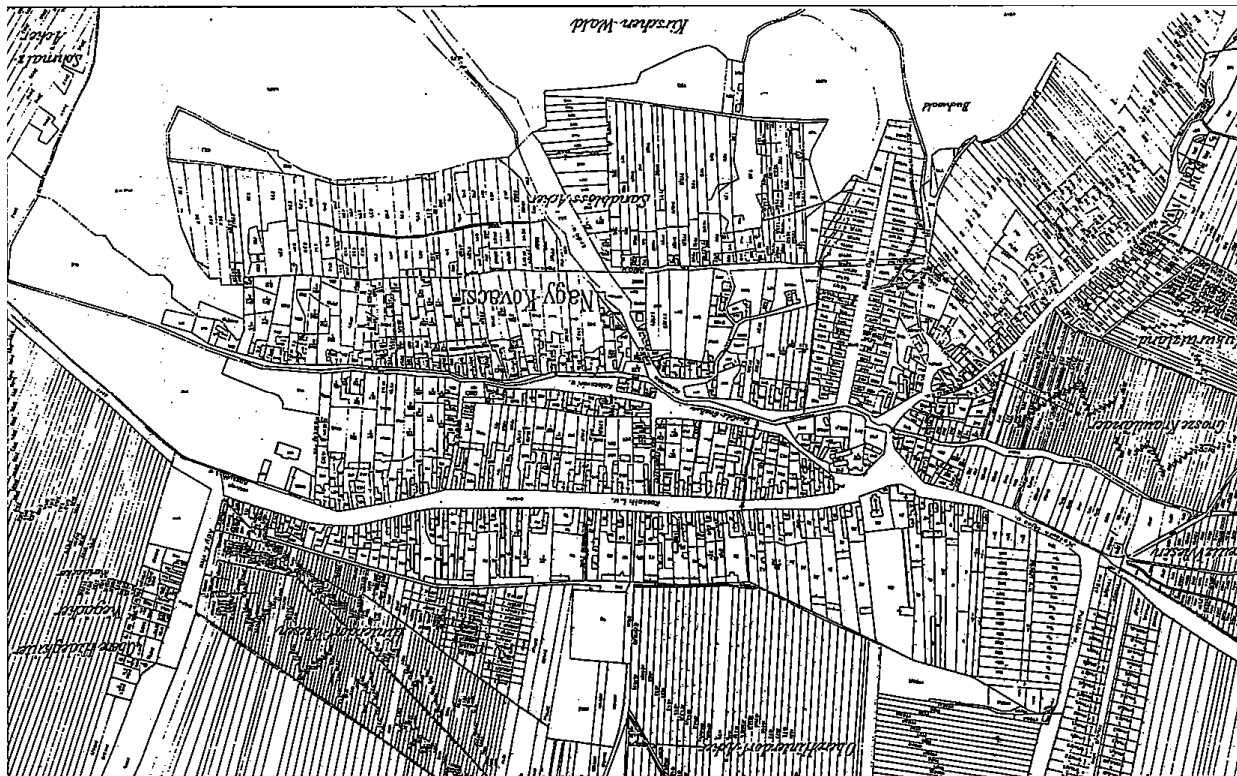
Historical map of the village of Hinterdorf, showing fields, meadows, and buildings. The map is titled "Hinterdorf" and includes labels for various areas: "Hinterdorf Acker", "Hinterdorf Wiesen", "Hinterdorf Wälder", "Hinterdorf Gärten", "Hinterdorf Felder", "Hinterdorf Wiesen", "Hinterdorf Wälder", "Hinterdorf Gärten", "Hinterdorf Felder". The map is dated 1834/35, 47.5785.

A detailed historical map of Nagykövács, Hungary, showing the town layout, surrounding fields, and the Danube river. The map is labeled 'Nagy-Kovácsi' and 'Sandbloss-Acker'. It includes a scale bar and the coordinates 18.8873, 47.5736.

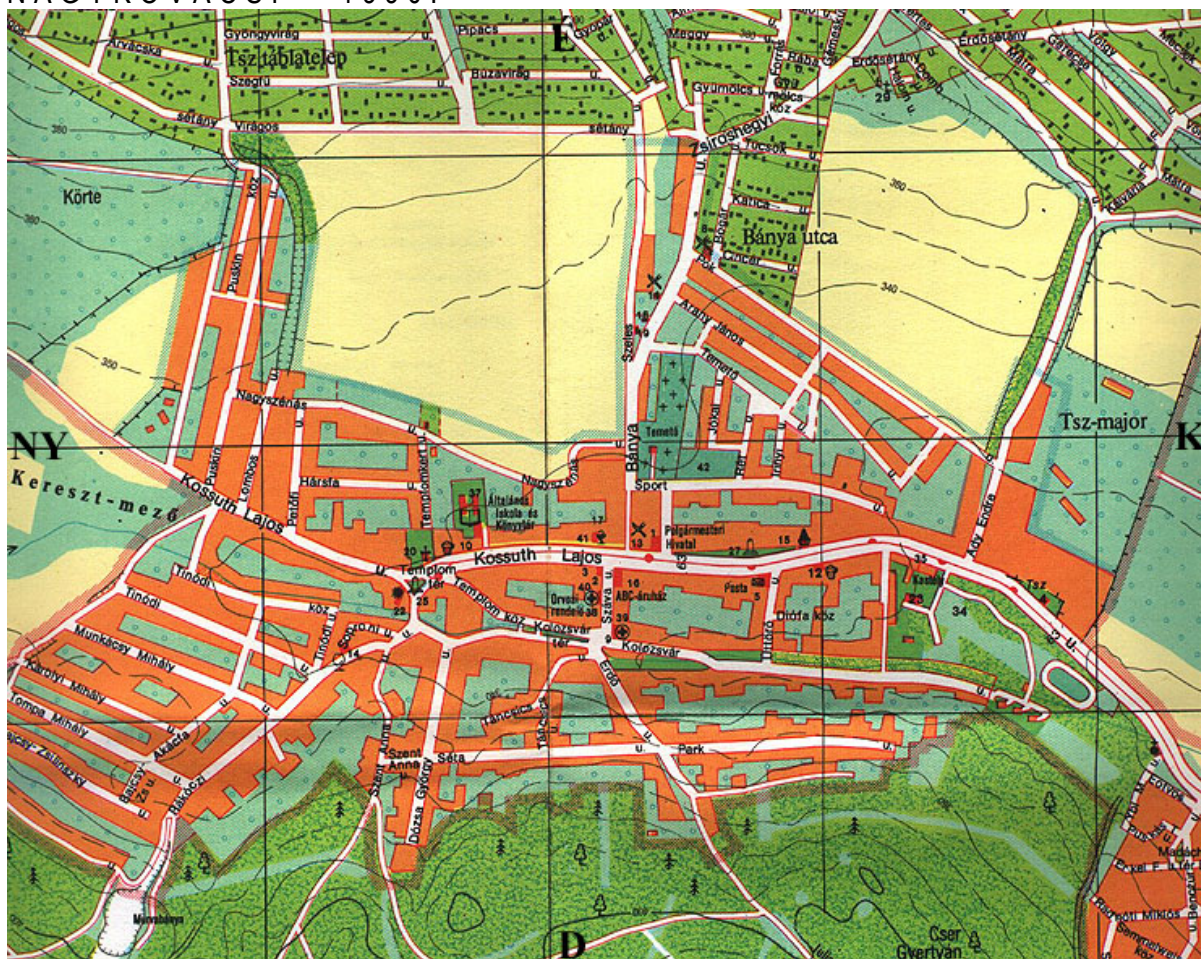
NAGYKOVÁCSI ÉS KÖRNYÉKE A XX. SZÁZAD KÖZEPÉN
Magyarország Katonai Felmérése (1941)



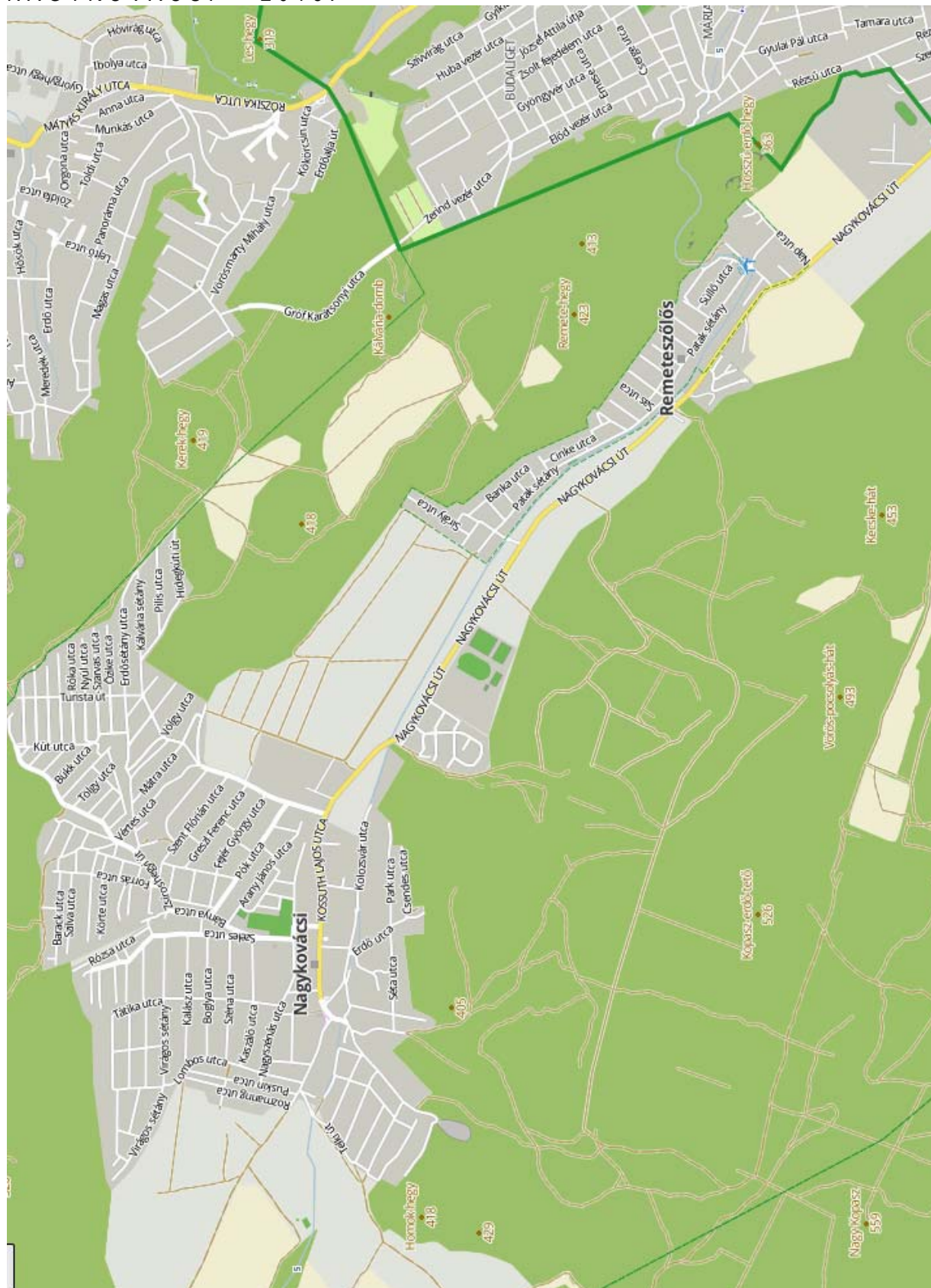
NAGYKOVÁCSI A II.VILÁGHÁBORÚ ELŐTT



NAGYKOVÁCSI – 1990.



NAGYKOVÁCSI – 2018.



1.2. Régészeti örökség

A Nagykovácsi közigazgatási területe régészeti lelőhelyekben igen gazdag.

A régészeti lelőhelyek bemutatását az Örökségvédelmi hatástanulmány Régészeti szakági munkarésze tartalmazza.

RÉGÉSZETI TERÜLETEK

Régészeti lelőhelyek

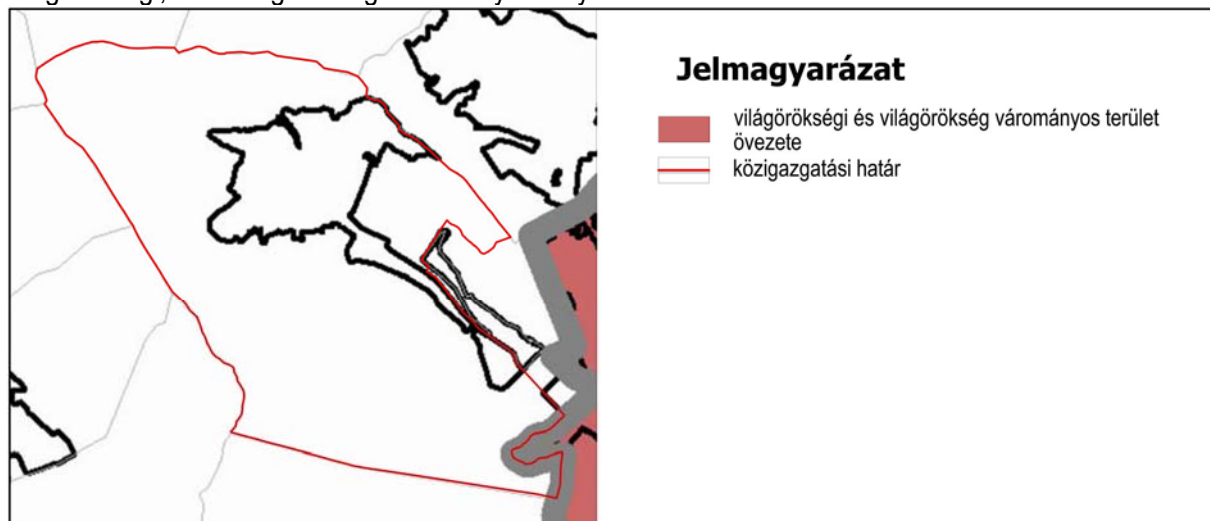
(Miniszterelnökség Kulturális Örökségvédelemért Felelős Helyettes Államtitkárság Nyilvántartási Hatósági Osztálya által 2018. július 6-án kiadott adatszolgáltatás)

település	lelő hely	név	hatsz
Nagykovácsi	2	Bildstockacker	0122, 0121/23, 0121/24, 0124/44, 0124/43, 0124/42, 0124/23, 0121/25, 0121/26, 0121/27, 0121/28, 0124/2, 0125/10, 0124/27, 0124/26, 0125/11, 0125/12, 0125/13, 0121/29, 0125/9, 0125/14, 0125/6, 0125/7, 0126/1, 0124/25, 0127/6, 0127/5, 0125/8, 0121/36, 0124/3, 4803, 4804, 0124/52, 0124/53
Nagykovácsi	4	Hidegkúti úti dűlő	084/24, 084/47, 084/17
Nagykovácsi	5	Kőbánya	0104/1
Nagykovácsi	6	Remete-barlang	0102
Nagykovácsi	7	Szőlőhegy	1249, 1251, 1252, 1253, 1257, 1258, 1259, 1260, 1255, 1250, 1254
Nagykovácsi	8	Erdő utca	958/1, 958/3, 958/2, 957, 804/1, 804/2, 805, 809, 0171
Nagykovácsi	9	Belterület	414, 415, 421, 422, 424/1, 425, 410, 306, 411, 412, 413, 409, 423
Nagykovácsi	10	Bánya-oldal	042/50, 042/55, 042/46, 042/52, 042/53, 042/54, 042/48, 042/47
Nagykovácsi	11	Remete- hegyi 14. sz. barlang	0102
Nagykovácsi	12	Kossuth Lajos utca 12	308, 309, 316, 317, 318/2, 318/1, 321, 324, 310
Nagykovácsi	13	Rákóczi Ferenc utca	4077, 4045, 4078, 567/2, 567/1, 568, 4080, 4079, 566/1, 565/1, 563, 564, 565/2, 566/2, 561, 4030, 4057, 4042, 4019, 4044, 4043
Nagykovácsi	14	Remete-völgyi Felső-barlang	0102
Nagykovácsi	15	Amerikai Iskola	920/117, 0122, 4684
Nagykovácsi	16	Kossuth Lajos u. 113.	306, 101, 116/2
Remeteszőlős	1	Brunnenacker	709, 684, 676, 677, 084/225, 084/38, 084/226, 084/227, 084/61, 0118/3, 084/45, 084/57, 084/46, 084/56, 084/58, 084/59, 084/60, 084/55, 084/36, 084/221, 084/218, 084/222, 084/224, 084/217, 084/213, 084/214, 084/210, 084/54
Remeteszőlős	2	Remete-hegyi-rétek	0105/82, 0135/107, 0135/38, 0135/179, 0135/180, 0135/181, 0135/106, 0135/32, 0135/44, 0135/43, 0135/42, 0135/190, 0135/189, 0135/37, 0135/187, 0135/188, 0135/36, 0135/33, 0135/45, 0135/183, 0135/182, 0135/34, 0135/173, 0138, 0122, 28, 42, 29, 31, 33, 37, 38, 35, 27, 30, 36, 43, 26, 1, 25, 24, 34, 32, 20, 19, 210, 202, 208, 203, 211, 209, 201, 39, 40, 21, 204, 212, 0135/177, 0135/176, 0135/178

1.3. Országos építészeti örökség elemei

1.3.1. VILÁGÖRÖKSÉGI, ÉS A VILÁGÖRÖKSÉGI VÁROMÁNYOS HELYSZÍNEK ÉS TERÜLETEK

Nagykovácsi közigazgatási területét nem érintik az Országos Területrendezési Terv (OTRT) világörökségi, és a világörökségi várományos helyszínek és területek.



Országos Területrendezési Terv 3/6. sz. melléklet - Világörökségi és világörökség várományos terület övezete

1.3.2. MŰEMLÉKEK, MŰEMLÉKI ÖRÖKSÉGVÉDELEM

A település közigazgatási területén országos szinten védett épített értékek a Miniszterelnökség Kulturális Örökségvédelemért Felelős Helyettes Államtitkárság Nyilvántartási Hatósági Osztálya által 2018. július 10-én kiadott adatszolgáltatása szerint az alábbiak:

Országos Műemlékvédelem alatt álló objektumok, építészeti emlékek

cím	védett objektum, emlék	védelem	helyrajzszám
Kossuth L. u. 111.	Római sírkövek	Műemlék	128
Kossuth L. u.	Római katolikus templom	Műemlék	129
Kossuth L. u. 111.	Római katolikus plébánia	Műemlék	128
Kossuth L. u. 2.	Teleki-Tisza-kastély	Műemlék	307

Római Katolikus Templom és plébánia

Nagykovácsi főterén áll az 1746-ban felszentelt római katolikus plébániatemplom barokk műemlék épülete.

Az egyhajós, bejárati előépülettel, a szentély két oldalán oldalépülettel bővülő szép barokk templom mai épülettömbje 1853-ban alakult ki, amikor a sekrestyére és az oratóriumra emeletet húztak. A homlokzatra 1754-ben került fel a Szeplőtelen Fogantatás szobra (feltehetőleg Johann Kugler budai kőfaragó mester, a vízivárosi Szent Anna és a tabáni Szent Katalin templom kőszobrai alkotójának rangos munkája). A templom berendezése fokozatosan készült el. 1747-ben állították fel a szószéket, 1754-ben a főoltárt, és 1761-ben a két mellékoltárt, melyek Eberhardt Antal és Erhardt (Eberhardt) József művei.

A templom mellett álló plébániaépület megjelenését udvari szárnyán hét, lábazatos, dóroszlopos tornác, déli homlokzatán zárkóves ablakok teszik jellegzetessé. Nyugati falába 1842-ben a Nagyszénás déli lábánál szőlőtelepítés alkalmával talált római sírköveket falaztatott be az akkori plébános. Legértékesebb közülük Septimus Celer gyermekeinek i.sz. 217-ből származó sírtáblája, mert ezen megtalálhatók az akkori consulok nevei.



Teleki-Tisza-kastély

A korábban Wattay, ma Teleki-Tisza-kastély egyemeletes klasszicista épülete 1840 körül épült. Érdekessége, hogy az 1848-49-es szabadságharc idején Görgey főhadiszállása is volt. A kastélyt ezután többször átalakították, majd a Tisza család tulajdonába került. Gróf Tisza Lajos az 1880-as években átépítette, Benedicty József tervei alapján, ekkor került a homlokzatra a Tisza család címere, ma is Tisza kastély néven ismert.

Utolsó birtokosa 1946-ban gróf Tisza Lajos Kálmán, Tisza István egykori miniszterelnök unokája volt. 1956-ban Király Béla nemzetőrségének is itt volt utolsó szállása.

A kastélyban korábban a Földművelésügyi Minisztérium Mezőgazdasági Szakképző Intézete és Nevelőotthona működött. 2013-ban mindkét épületet kiürítették, majd 2014-ben birtokba vehette a Magyar Cserkészszövetség. Felújítása 2018 tavaszán fejeződött be. A felújítás után rendezvények, vendéglátás és szállás rendeltetést és célokat szolgál.



1.3.3. MŰEMLÉKI KÖRNYEZET, MŰEMLÉKI ÖRÖKSÉGVÉDELEM

A település területén országos szinten védett épített értékek műemléki környezetei a Miniszterelnökség Kulturális Örökségvédelemért Felelős Helyettes Államtitkárság Nyilvántartási Hatósági Osztálya által 2018. július 10-én kiadott adatszolgáltatása szerint az alábbiak:

Országos Műemlékvédelem alatt álló területek – Műemléki Környezet

cím	védett terület	védelem	helyrajzszám
Kossuth Lajos utca	Római katolikus templom ex-lege műemléki környezete	Műemléki környezet	128, 426, 134, 130/7, 130/15, 130/14, 425, 424/1, 414, 306
	Teleki-Tisza-kastély ex-lege műemléki környezete	Műemléki környezet	0122, 306, 308, 309, 310, 084/71, 084/70, 084/69, 084/68, 082/1, 082/8, 082/9, 082/6, 305/8, 305/7, 4352/1, 290, 284, 281/1, 277, 276, 275, 268/1, 268/2, 259, 258, 919/1, 918, 917, 916, 915, 914, 913, 912, 910/2, 910/1, 904, 903, 902, 901, 900, 897, 896, 335, 313, 312, 311
	Római katolikus plébánia ex-lege műemléki környezete	Műemléki környezet	129, 130/14, 306, 414, 127/5, 429, 428, 427, 455

1.4. A helyi építészeti örökség települési értékleltára

2017-ben jóváhagyásra került mind Nagykovácsi Nagyközség Településképi Arculati Kézikönyve (111/2017. (IX.21.) határozat), mind Nagykovácsi Nagyközség Településképeznek védelméről szóló 28/2017. (XII.18.) rendelete, amelyek a korábbi rendezési terv Örökségvédelmi hatástanulmányát, valamint az akkor hatályos Helyi Építési Szabályzat előírásait vették figyelembe a helyi védelem alatt álló értékek tekintetében, ezért ezen dokumentumok készítésekor az új jogszabályok szerinti Örökségvédelmi Hatástanulmány nem kerül elkészítésre, ennek értelmében helyi építészeti értékleltár sem készült a védett épületek, építmények, objektumok tekintetében

Tehát jelen Örökségvédelmi hatástanulmány a már védelem alatt álló építészeti emlékeket tartalmazza, az értékleltár azokra jelen hatástanulmány keretében került elkészítésre. Miután a helyi védett építészeti értékekkel kapcsolatban az önkormányzat döntés már 2017-ben megszületett, így jelen tanulmány a már meglévő védelmeken kívül újabb javasolt védendő építészeti értékeket nem állapít meg.

1.4.1. HELYI VÉDELEM ALATT ÁLLÓ ÉPÜLETEK

A település helyi településképvédelmi rendelete - Nagykovácsi Nagyközség Településképének védelméről szóló 28/2017. (XII.18.) rendelet - tartalmazza a helyi védelem alatt álló épületeket, objektumokat, a korábbi rendezési terv Örökségvédelmi hatástanulmánya, valamint a korábbi Helyi Építési Szabályzat előírásai alapján.

Az építészeti örökség helyi védelmét biztosító előírásai az egyedi védelem, a kiemelt helytörténeti, építészeti értékek megőrzésére irányul. Az egyedi védelem listájának nyitottnak kell lennie, hogy a ma létrehozott építészeti értékek potenciálisan a holnap műemlékei vagy védett értékei legyenek. Az ehhez szükséges és önkormányzati rendeletben meghatározott támogatáshoz az önkormányzat költségvetésében fedezetet kell biztosítani.

A helyi védelem alatt álló épületek tömeg- és homlokzatalakítása a mai állapotnak megfelelően megtartandó, anyaghasználatában az eredeti anyaghasználatához kell igazodnia. Amennyiben az eredeti anyaghasználat és alkalmazott épületszerkezetek nem ismertek, úgy csak természetes anyagokat lehet alkalmazni (tégla, kő, cserép, természetes pala, fa stb.).

Az épületek színezésénél a természetes anyagok színeit, az épített és a természetes környezetbe illően kell alkalmazni. A vakolt felületeken a fehér és tört-fehér színek előnyben részesítendőek, a zöld, kék, lila, piros színek különböző árnyalatai nem alkalmazhatók.

Helyi védelem alatt álló épület bontásának feltétele a védelem alóli mentesítés.

A helyi védelem jogi alapját a településképi önkormányzati rendelet képez, amely tartalmazza a védetté nyilvánított emlékek hrsz-t, és a terület védendő értékeinek megmaradását biztosító szükséges intézkedések leírását és a védelem érdekében megfogalmazott támogatási lehetőségek megnevezését.

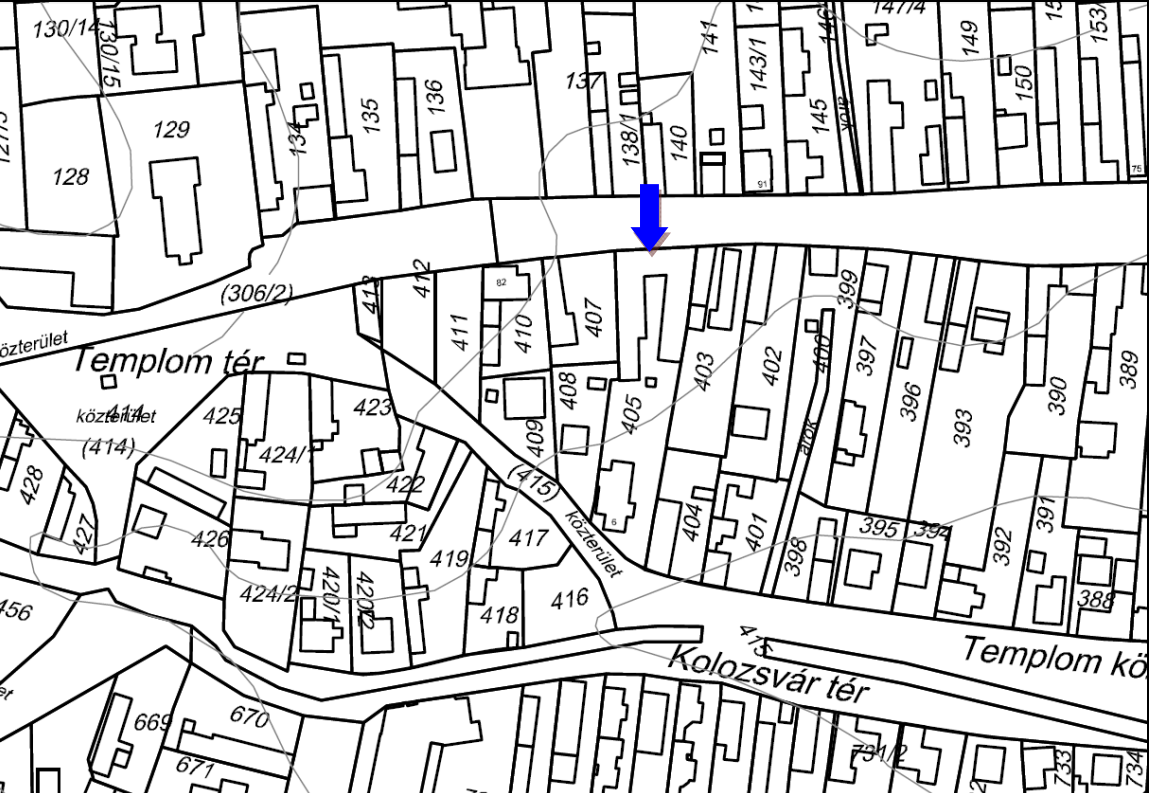
Általánosságban elmondható, hogy a védelem érdekében a védett épületekre szigorúbb, és részletekre is kiterjedő építésszabályozás került kidolgozásra. Ezen övezetek előírásai az épülettömeg-arány, a tetőhajlásszöget, az anyaghasználat (tetőfedés és építőanyag), ill. homlokzatszínezés meghatározásával biztosítja az építészeti karakter, a településképvédelmét.

A helyi védelem alatt álló emlékek felsorolását a Nagykovácsi Településképének védelméről szóló 28/2017. (XII.18.) önkormányzati rendeletének 2. melléklete az alábbiak szerint tartalmazza:

Helyi egyedi értékvédelem alatt álló épületek, építmények, objektumok, építészeti emlékek:

- Öreg iskola épülete Kossuth Lajos u. (hrsz. 406),
- Szent Sebestyén kápolna Kossuth Lajos u. (hrsz. 919/2),
- Hősi emlékmű: Templom tér (hrsz. 414).

1.4.2.HELYI VÉDELEM ALATT ÁLLÓ ÉPÜLETEK - ÉRTÉKLELTÁRA

NAGYKOVÁCSI HELYI ÉPÍTÉSZETI ÖRÖKSÉG TELEPÜLÉSI ÉRTÉKLELTÁRA			
1.	Helyi egyedi értékvédelem alatt álló művi érték	Megnevezés: Öreg iskola épülete	
	Cím: Kossuth Lajos utca	Hrsz: 405 (volt: 406)	Védettség jellege: HV - helyi védelem
L E Í R Á S	Nagykovácsi első iskolája 1870-ben épül. A Katolikus Fiú Népiskola az 1903-as államosítása után, a növekvő létszám miatt bővítésre szorult. Erre 1910-ben került sor Novák Imre budapesti műépítész tervei szerint. Az átalakítás eredményeképpen az épület elnyerte jelenlegi formáját. Iskolai osztályok 1981-ig működtek itt. A helyi védettségű "U" alakú épület – amely a falu fő utcáján a templom közelében található – szimmetrikus homlokzatával, zárt sorú kialakításával már a településközpont fejlődési irányát jelölte ki a fésűs beépítéshez képest. Az utcai nyeregvetős tömeghez nyereg- és félnyeregvetős udvari szárnyak csatlakoznak, melyek a telekhatárokat követve szűkülő udvart fognak közre. Az épület nagy része földszintes csak a keleti oldalon található mintegy 60 m²-es pince. Az épület keleti szárnyának felújításával nagyobb belmagasságú terek födémszerkezetének elbontásával valósul meg a galériás kialakítású könyvtár. Az íves kapubejáró bal oldalán lévő egykori tanteremben multifunkciós helyiség került kialakításra esküvők, testületi ülések számára. A Kossuth Lajos utca és a Kolozsvár tér – a falu egykori piactere – közötti passage jellegű gyalogkapcsolat létesült.		
H E L Y S Z Í N R A J Z			



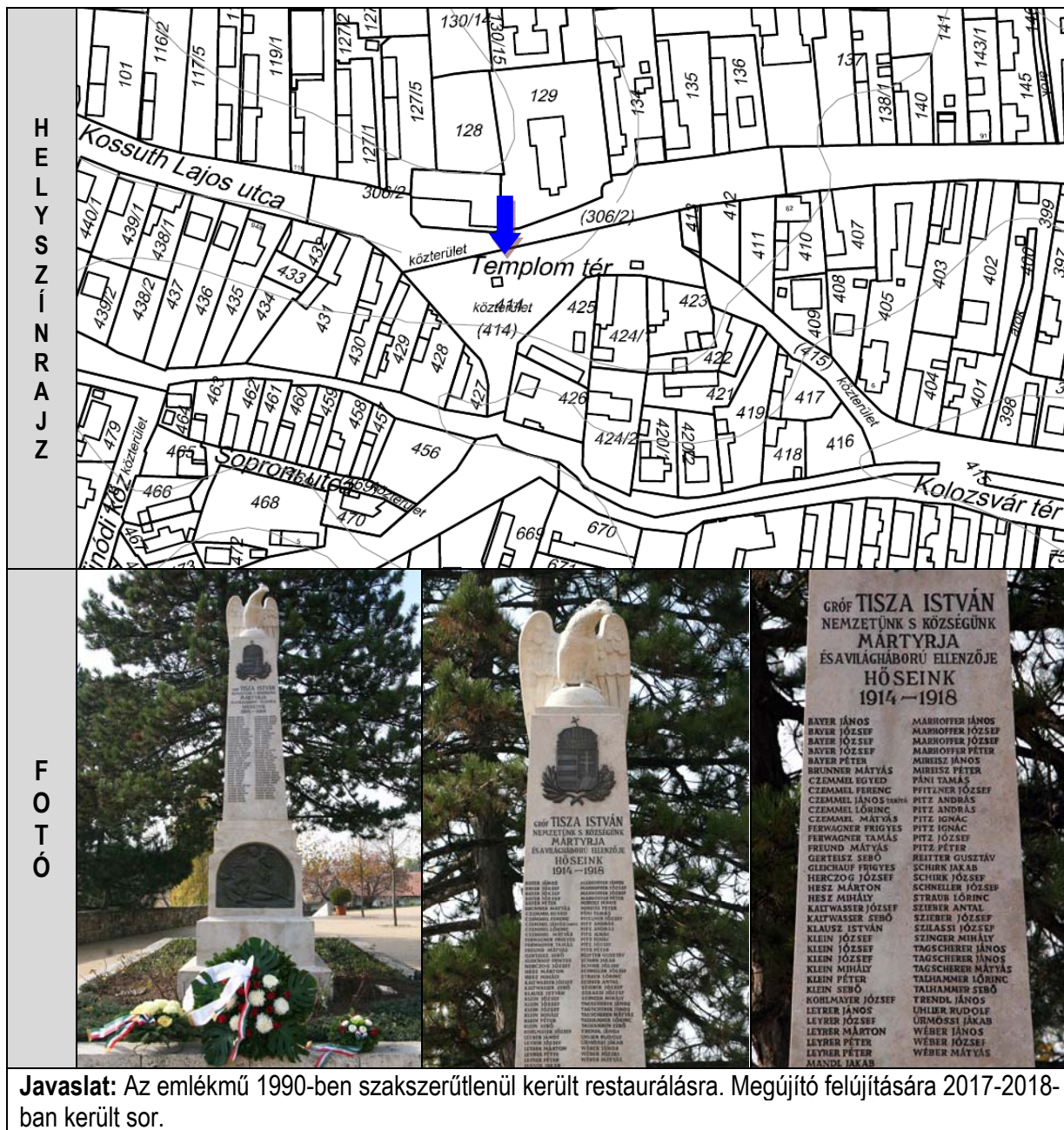
NAGYKOVÁCSI HELYI ÉPÍTÉSZETI ÖRÖKSÉG TELEPÜLÉSI ÉRTÉKLELTÁRA

2.	Helyi egyedi értékvédelem alatt álló művi érték	Megnevezés: Szent Sebestyén kápolna épülete	
	Cím: Kossuth Lajos utca	Hrsz: 919/2	Védettség jellege: HV - helyi védelem
L E Í R Á S	Az 1737-ben pusztító és a lakosságot megtizedelő pestisjárvány után 1738-ban állították a német ajkú katolikus hívek hálát adva megmenekülésük miatt, a pestisbetegségek elleni védőszent, Szent Sebestyén tiszteletére fogadalmi kápolnát emeltek a község keleti bejáratánál. 1738. szeptember 17-én szenteltették fel a kápolnát, a templomépítő Pelz plébánossal. A római katolikus templom csak nyolc évvel később készült el. 1868-ban átépítették a kápolnát Weber Jenő tervei alapján. A kápolnát azonban a talajvíz nagyon megrongálta, ezért 1900-ban Angeli plébános lebonttatta és újat építtetett. Úrnapijkor és pünkösdhétfőn tartottak itt szentmisét. 1945-ben a Kitérés idején a szovjet katonák foglalták el, lövészárcként használták. Az oltárt lerombolták, az oltárképet már korábban elmenekítette innét a kápolnát gondozó Bayer (Englmar) Ferenc családja, a plébániára vitték. A szovjet csapatok elvonulása után is a rendőrség őrhelyül használta az egykori kápolnaépületet. A kápolna mostani formáját az 1990-es években nyerte el, amikor a Nagykovács Polgári Egylet kezdeményezésére és irányításával, faluszépítő összefogásból a helyi lakosok felújították és azóta is gondozzák. Vladár Csaba festményei (Szent Sebestyén vértanúsága), illetve Morvay Zsuzsanna keramikus művész alkotásai kerültek a kápolna felújított épületébe. A kápolnaépület két, szerkezetileg különálló épületrészből áll. A kis négyszög alapú, oromfalas, nyeregvetős, cserépfedésű kápolna egyszerű tömegéhez szerkezetileg önálló, kifelé íves alaprajzú, a kápolnaépület magasságához, építészeti kialakításához illeszkedő, nyeregvetős, cserépfedéses, oszlopsoros hajószerű tetőépítmény kapcsolódik.		
H E L Y S Z Í N R A J Z			



NAGYKOVÁCSI HELYI ÉPÍTÉSZETI ÖRÖKSÉG TELEPÜLÉSI ÉRTÉKLELTÁRA

3.	Helyi egyedi értékvédelem alatt álló művi érték	Megnevezés: Hősi emlékmű	
	Cím: Templom tér	Hrsz: 414	Védettség jellege: HV - helyi védelem
L E Í R Á S	Az I. világháborús emlékművet 1925 szeptember 8-án avatták. A teljes magasság: 470 cm. Az alapterülete: 150x150 cm. A kompozíció fő alkotóeleme egy 400 cm magasságú obeliszk, aminek a tetején egy turulmadár ül. Magas lépcsőzetes obeliszk frontoldalán felül a babér és tölgy ággal alulról koszorúzott koronás magyar középcímer található bronzból. Alatta a címfelirat: GRÓF TISZA ISTVÁN NEMZETÜNK ÉS KÖZSÉGÜNK MÁRTYRJA ÉS A HÁBORÚ ELLENZŐJE HŐSEINK 1914-1918 A felirat alatt az elesett hősök névsorának első fele van. A névsor alatt egy a korra jellemző bronz dombormű látható, ami egy elesett ismeretlen katona fölé hajló zászlót tartó anygalt ábrázol. Az obeliszk jobb oldalán folytatódik a hősök névsora. Az emlékmű anyaga édesvízi kemény mészkő és bronz. Az alkotást Kocsis Miklós szobrász rekonstruálta 1991-ben. Érdekesség, hogy a világháborús emlékmű alapozásakor (1925-ben) római kori leleteket, egy római katona égetett agyagtáblákból készült koporsóját találták meg.		



1.4.3. EGYEDI TÁJÉRTÉKEK

A településképinek védelméről szóló 28/2017. (XII.18.) önkormányzati rendelet 3. melléklete az alábbi egyedi tájértékeket helyezte „egyedi tájértékek” védelem alá:

- Teleki-Tisza Kastély előtti vadgesztenye fasor,
- Teleki-Tisza Kastély parkja,
- temető értékes faállománya és régi sírkövei,
- kőfeszület és korai juhar, hrsz.: 0122,
- kőfeszület és aprólevelű hárs, hrsz.: 306/1,
- Kossuth Lajos u. zöldsávjait és faállománya,
- Tisza István tér értékes növényzete,
- Kolozsvár utca teresedésében és az Ördög-árok mellett levő értékes faállomány,
- római katolikus templom kertje,
- Rákóczi utca zöldterületei,
- Kálvária domb területén:
 - o Erdősétány utca 1704 hrsz.
 - o Halom utca 1694 hrsz.
 - o Kápolna kert 1698 hrsz.,
 - o út 1697 hrsz.,
 - o kert 1699 hrsz.,
- Megmaradt vízmosások — 1219., 1371., és a 2253 hrsz.-ú déli feltöltetlen szakasza



1.4.4. TELEPÜLÉSI ÉRTÉKTÁR

A 2012. évi XXX. törvény a magyar nemzeti értékekről és a hungarikumokról az alábbiak szerint rendelkezik:

3. § (1) A települési önkormányzat települési értéktárat hozhat létre.

(2) A települési önkormányzat Települési Értéktár Bizottságot hozhat létre, amely – az e törvény végrehajtására kiadott jogszabályban meghatározottak szerint – azonosítja a településen fellelhető nemzeti értékeket, létrehozza a települési értéktárat és nyilvántartás céljából megküldi azt a Megyei Értéktár Bizottság részére.

(3) Több szomszédos települési önkormányzat Tájegységi Értéktár Bizottságot is létrehozhat, amely elkészíti a tájegységi értéktárat és annak adatait megküldi az érintett Megyei Értéktár Bizottságok részére.

(4) A települési önkormányzat a települési, tájegységi értékek azonosításával, a települési, tájegységi értéktár létrehozatalával és annak gondozásával, valamint adatainak az érintett Megyei Értéktár Bizottság részére történő megküldésével megbízhat a település, tájegység

területén működő, nemzeti értékek azonosítását, gondozását végző állami, települési önkormányzati, egyházi vagy civil szervezetet, közalapítványt, ilyen szervezet által fenntartott intézményt vagy annak szervezeti egységét, vagy a településfejlesztésben tevékenykedő külső településfejlesztési, vidékfejlesztési szervezetet (a továbbiakban együtt: települési szervezet). A települési szervezet jogai megegyeznek a Települési Értéktár Bizottság, illetve a Tájegységi Értéktár Bizottság jogaival.

- (5) A Települési, illetve Tájegységi Értéktár Bizottság létrehozásáról vagy a (4) bekezdés szerinti feladatok ellátásával történő megbízásról az érintett települési önkormányzat vagy önkormányzatok a létrehozást, illetve a megbízást követő 30 napon belül tájékoztatja, illetve tájékoztatják a HB-t és az érintett megyei értéktár bizottságot vagy bizottságokat. Moha községben nincs Értéktár Bizottság.

HELYI ÉRTÉKTÁR – Nagykovácsi Nagyközség

<http://nagykovacsi.hu/helyi-ertektar>

Kiemelt értékek:

A Budakörnyéki Önkormányzati Társulás Tájegységi Értéktár Bizottsága kérte a társuláshoz tartozó települések önkormányzataitól, hogy jelöljenek meg tíz a település számára fontosnak ítélt értéket, - természeti, épített értékek, hagyományok, egy értékes életmű, mely a településhez kapcsolódik.

Az összegyűjtött Értéktár alapot biztosít a települések történetével, hagyományaival, értékeivel kapcsolatosan megjelentetni kívánt könyvekhez, publikációk katalógusához, valamint tematikus túraútvonalak kialakításához, - az Értéktárba a későbbiekben bővíthető.

Nagykovácsi Nagyközség Önkormányzat Képviselő-testületének 11/2016. (I. 28.), valamint 12/2016 (I.28) határozata alapján

A Budakörnyéki Önkormányzati Társulás Tájegységi Értéktárába javasolt nagykovácsi értékek:

1. Szénások Európa Diplomás Terület
2. Római Katolikus Templom és Plébánia
3. Teleki-Tisza-kastély
4. Kálvária és a kőkeresztek
5. Sebestyén kápolna
6. Német sírkövek a temetőben (a kegyeleti sírkert kialakítása folyamatban)
7. Aratási hálaadási körmenet
8. B. Szatmári Lajos életműve
9. Greszl Ferenc életműve
10. Római kori kövek

A Budakörnyéki Önkormányzati Társulás Tájegységi Értéktára tematikus túraútvonalainak kialakításához javasolt nagykovácsi nevezetességek

1. Mária-oszlop
2. Hősi emlékmű
3. Faluvégi keresztek
4. Bányászati emlékmű
5. Képesfa a Széltörés-erdőben
6. Ördögárok-forrás

1.4.5. EGYÉB JAVASOLT HELYI VÉDENDŐ ÉRTÉK

Jelen Örökségvédelmi Hatástanulmány a már hatályos helyi jogszabályban rögzített védett értékeket fentiekén kívül nem állapít meg, azaz településszerkezetet, telekstruktúrát és az utcavonal-vezetést, utcaképet vagy utcakép részletet, egyéb településkarakter elemeket, építményrészletet vagy az alkalmazott anyaghasználatot, tömegformálást, homlokzati kialakítást, táj- és kertépítészeti alkotást, egyedi tájértéket, növényzetet, szobrot, képzőművészeti alkotást, utcabútort a Településképvédelmi rendeletben rögzített védelmeken túl nem állapít meg.

2. A rendezés során tervezett változások hatáselemzés

2.1. A települési értékleltárban szereplő elemek vonatkozásában releváns rövid és középtávon tervezett változások ismertetése

A Településrendezési Eszközök felülvizsgálata során nem történik olyan változás, amely hátrányosan érintené a település helyi védett, valamint országosan védett művi értékeit.

Pozitív változást jelent a védett értékekre vonatkozóan, hogy a település intézményei szabályozást tekintve differenciálásra kerülnek az építési övezeteik, övezeteik tekintetében, ennek értelmében:

- Öreg iskola Vi – intézményi vegyes építési övezetbe került,
- Sebestyén kápolna Kkáp – különleges beépítésre szánt kápolna építési övezetbe került a korábbi KÖ – közlekedési övezetből
- Hősi emlékmű – Kkbp – különleges beépítésre nem szánt burkolt köztér övezetbe került a korábbi KÖ – közlekedési övezetből
- Kálvária kápolna Kkáp – különleges beépítésre szánt kápolna építési övezetbe került a korábbi Vt – településközpont vegyes övezetből

Azaz külön-külön kerültek övezetbe sorolásra a védett értékek, így a szabályozásuk is konkrétan megfogalmazható.

NYILATKOZAT

A tervezett megoldás megfelel az örökségvédelmi jogszabályoknak és hatósági előírásoknak, a tanulmány elkészítésére.

Az Örökségvédelmi Hatástanulmány készítője Nagykovácsi Nagyközség Településrendezési eszközei felülvizsgálata tervének generáltervezője, Horváth Adrienne, vezető településtervező jogosultsággal rendelkezik (Építész Kamarai tervezői névjegyzék száma: TT/1 13-1095), így a *településrendezési tervet – az építésügyi és az építésüggyel összefüggő szakmagyakorlási tevékenységről szóló 266/2013.(VII.11.) Korm. rendelet 1 melléklete értelmében* jelen tanulmány elkészítésére jogosult.

Budapest, 2019. január 12.

Horváth Adrienne
vezető településtervező

ÖRÖKSÉGVÉDELMI HATÁSTANULMÁNY - RÉGÉSZETI SZAKÁGI MUNKARÉSZ

**RÉGÉSZETI HATÁSTANULMÁNY
NAGYKOVÁCSI NAGYKÖZSÉG
TELEPÜLÉSRENDEZÉSI ESZKÖZEIHEZ**

**TELEPÜLÉSI ÖRÖKSÉGVÉDELMI HATÁSTANULMÁNY
RÉGÉSZETI SZAKÁGI MUNKARÉSZE**



Megrendelő:
HA Tervstúdió Kft.
1116 Budapest
Zsurló köz 5.
tel.: +36 30 236 32 95
e-mail: ha@haterv.hu

Készítette:
Dr. Tankó Károly
2064 Csabdi, Szabadság út 56.
tel.: 06 30 263 40 24,
e-mail: csisztar@gmail.com
web.: www.archeosztrada.hu

Budapest, 2018 október 8.

TARTALOM

BEVEZETÉS: A települési örökségvédelmi hatástanulmány készítésének célja

1) ÖRÖKSÉGVÉDELMI VIZSGÁLAT

- 1.1) A település történeti leírása
- 1.2) A település régészeti örökségének felmérése terepbejárással
- 1.3) A település régészeti értékleltára
 - 1.3.1) Védetté nyilvánított régészeti lelőhelyek
 - 1.3.2) Nyilvántartott régészeti lelőhelyek

2) A RENDEZÉS SORÁN TERVEZETT VÁLTOZÁSOK HATÁSELEMZÉSE

- 2.1) A települési értékleltárban szereplő elemek vonatkozásában releváns rövid és középtávon tervezett változások ismertetése
 - 2.1.1) A jelenlegi állapot és terület-felhasználás
 - 2.1.2) Változtatási szándékok
- 2.2) A változtatási szándékok hatásai a régészeti örökségre

3) ÉRTÉKVÉDELMI TERV

- 3.1) Az értékleltárban szerepeltetett régészeti értékek megőrzését biztosító szempontok és követelmények
 - 3.1.1) A régészeti emlékek feltárhatóságának, megmaradásának, bemutathatóságának vagy pusztulásának lehetőségei
- 3.2) Önkormányzati feladatok meghatározása
 - 3.2.1) Folyamatok iránya és visszafordíthatósága
 - 3.2.2) Kárenyhítés lehetősége és költsége
 - 3.2.3) A HÉSZ-be javasolt szövegrész

5) ÖSSZEFOGLALÁS

6) NYILATKOZAT

7) A régészeti lelőhelyek térképi ábrázolása

8) Fényképek

9) Hatályos örökségvédelmi jogszabályok rövid ismertetése

BEVEZETÉS

A települési örökségvédelmi tanulmány elkészítésének célja

Nagykovácsi Nagyközség Önkormányzata Képviselő-testülete döntött a településrendezési eszközök felülvizsgálatáról, amelynek elkészítésével a HA Tervstúdió Településtervezési Építészeti Tanácsadó Korlátolt Felelősségű Társaságot (székhelye: 1116 Budapest, Zsurló köz 5) bízta meg.

A települési örökségvédelmi hatástanulmány készítését indokolja, hogy az épített környezet alakításáról és védelméről szóló 1997. évi LXXVIII. tv. 7. § (1) bekezdése értelmében, a településfejlesztés és a településrendezés során a kulturális örökségük sokféleségének és gazdagságának megőrzését, valamint a régészeti örökség védelmét, felújításának és továbbfejlesztésének lehetőségét figyelembe kell venni.

Mivel a nagyközség teljes közigazgatási területére vonatkozóan örökségvédelmi hatástanulmány legutóbb több mint 10 éve készült, ezért a kulturális örökség védelméről szóló 2001. évi XLIV. törvény (továbbiakban Kötv.) 85/A. § (1) értelmében a településfejlesztési koncepció és településrendezési eszközök módosításához új örökségvédelmi hatástanulmány készítése szükséges.

A kulturális örökség védelmével kapcsolatos szabályokról szóló 68/2018. (IV.9.) Korm. rendelet (továbbiakban Kr.) 84. § (1) értelmében a településfejlesztési koncepció vagy a településrendezési eszköz és a településképi rendelet készítettője települési örökségvédelmi hatástanulmány elkészítéséről köteles gondoskodni. Továbbá, a Kr. 91. § (1) figyelembe véve a településfejlesztési koncepció, az integrált településfejlesztési stratégia és a településrendezési eszközök jogszabályban meghatározott egyeztetési eljárás keretében kialakított szakmai vélemény során figyelemmel kell lenni a védett régészeti örökség megőrzésének alapvető követelményére.

A jelen tanulmányt és részeit a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény alapján szerzői jogvédelem illeti meg. A tanulmány sokszorosítása, átdolgozása vagy a szerződésben rögzített céltól eltérő felhasználása csak a szerző előzetes írásbeli hozzájárulásával történhet. A tanulmányból való idézés, arra való hivatkozás csak a forrás pontos megjelölésével jogszerű. A szerzői jog megsértése büntetőjogi és kártérítési következményekkel járhat. A vagyoni jogok kizárólagos jogosultja annak készítője. A tanulmányt annak megrendelője csak a szerződésben meghatározott célra jogosult felhasználni.

Lényeges felhívni a figyelmet, hogy a hatástanulmány a készítés időpontjában rendelkezésre álló adatok alapján készült, ezért a jövőben ismertté váló új adatok a hatásvizsgálat eredményeinek és következtetéseinek felülvizsgálatát tehetik szükségessé.

1. ÖRÖKSÉGVÉDELMI VIZSGÁLAT

1.1) A település történeti leírása

Nagykovácsi nagyközség Pest megyében, közigazgatásilag a Budaörsi járásban, földrajzilag a Budai-hegység legmagasabb hegyei, a Kutya-hegy és a Nagy-Kopasz, valamint a Nagy-Szénás nyúlványai által ölelt völgyben, a Nagykovácsi-medencében helyezkedik el.

A település történetét a közelmúltban Szatmári Lajos részletesen ismertette (B. Szatmári Lajos: Nagykovácsi rövid története. Nagykovácsi, 1991), ezért a jelen tanulmány keretei között csak rövid összefoglalásra szorítkozunk. Bizonyos történelmi tények eltérő értelmezése mellett vagy ellen állást nem foglalva, a jelen összefoglalás a Magyarország Régészeti Topográfia 7. kötetében leírtakat alapul véve készült (részletesen, szakirodalmi és levéltári hivatkozásokkal kiegészítve lásd: Dinnyés István – Kővári Klára – Lovag Zsuzsa – Tettamanti Sarolta – Topál Judit – Torma István: Pest megye régészeti topográfiája. A Budai és Szentendrei járás. Magyarország Régészeti Topográfia 7. (XIII/1) Budapest 1986, 120-122. oldal).

A helyi hagyomány szerint középkorban királyi kovácsok lakták a települést, így a nagyközség neve innen eredeztethető. Az elnevezésre utaló első írásos emlék 1254-ből származik, amikor a tatárjárás következtében lakatlan vált *Kowachy* falut IV. Béla király Kókai Lőrinc fiának, Egyednek adományozta. Egy 1266-es keletű oklevél értelmezése szerint a falut Nána ispán a Margit-szigeti apácának adományozta, azonban – egyes kutatói vélemények szerint – ebben az oklevélben nincs szó Kovácsról, a Szent Margit kápolnához tartozóként említett *vicus Kowachy* pedig a mai Óbuda területére lokalizálható. Az azonban biztos, hogy 1274-ben Csaba (mai Piliscsaba) határbejárásakor a ma is létező Kovácsról tettek említést. A Margit-szigeti apácákhoz végül IV. László király ajándékként került a falu, amelyet – vagyis Solymárt és Kézakovácsit (*Kezakoachy*) – a szigeti apácáktól 1355-ben István bán fia Merse cserélte el Tolna megyei birtokaiért. Kézakovácsi valószínűleg a solymári várhoz tartozó Alsókovácsival azonos. Ez 1496-ban Ráskai Balázstól csere útján II. Ulászló királyhoz került. 1499-ban Corvin János a solymári várat és tartozékait (köztük *Alsokowachy*) Ráskai Balásznak adta el. 1528-ban Salmaar-i Bakyth Pál az akkor teljesen lakatlan Alsókovácsit Bakai Demeter diáknak adta el. 1531-ben János király Buda városának birtokába adta Solymárt és Alsókovácsit. 1542-ben Ferdinánd király Bornemissza Gergely budai polgárnak adományozza egyebek mellett a néhai Swnthamer Bálint alsókovácsi birtokát. Ez idő tájt Kovácsi részben köznemesi birtok is volt. A Kovácsi családnév 1398 és 1520 között több oklevélben előfordul. Felsőkovácsi és Alsókovácsi közvetlenül a mohácsi vész után pusztulhatott el. A török hódoltság idején, az 1528-ban, 1554-ben, valamint a később összeírt adólajstromokban (defterekben) elhagyott településként, pusztaként szerepel. A törökök kiűzését követően sváb földművelők telepedtek le itt. A betelepítés elsősorban a felsővattai Wattay család nevéhez kötődik, akik 1661-től volt falu birtokosai voltak. 1662-ban Felső- és Alsó-Kovácsi lakatlan pusztaként szerepel Wattay Pál és felesége Buday Anna, valamint annak tetvére Buday Sára közötti birtokmegosztásban. A mai Nagykovácsit a XVII. század végén ide települt németek alapították. II. Rákóczi Ferenc szolgálatába állt Wattay János innen irányította birtokait, majd Pest-Pilis-Solt vármegye első kuruc alispánjaként a kuruc közigazgatást. Nagykovácsi relációjában legnagyobb érdeme a település fejlesztése és mai képének megalapozása volt.

1.2) A település régészeti örökségének felmérése terepbejárással

A vizsgálat alá vont terület a Pest megyében található Nagykovácsi nagyközség közigazgatási egysége.

A jelen örökségvédelmi hatástanulmány a jogszabályi kereteknek megfelelő tartalommal, különösen a Kr. 14. mellékletében foglaltakat figyelembe véve készült. Ennek alapján a hatástanulmány tartalmát, valamint az alkalmazott módszereit alapvetően meghatározza, hogy a településrendezési eszközök tervezett módosítása örökségvédelmi szempontból milyen kockázattal járt.

Az értékvizsgálat során alkalmazott módszerek

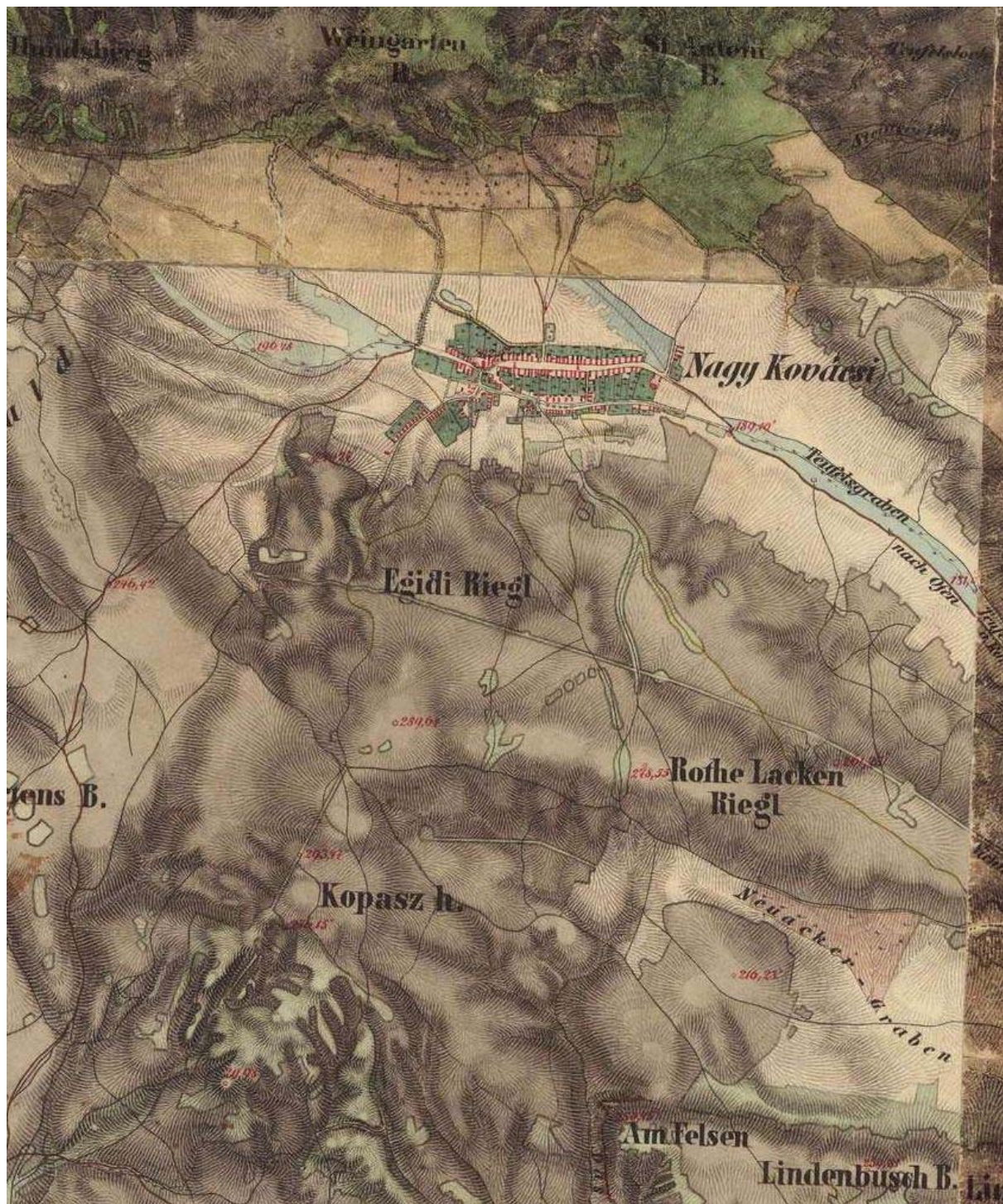
A vizsgálat során alkalmazható módszerek a következők:

- (1) Az előzetesen ismert régészeti lelőhelyek adatainak felkutatása:
Az adattári, szakirodalmi, térképészeti, levéltári adatgyűjtés, a közhiteles lelőhelyadatok lekérdezése, valamint ezek összehasonlító vizsgálata és bemutatása.
- (2) Prediktív modell eredményeire való támaszkodás:
Amennyiben ilyen modell az adott település relációjában elkészíthető vagy korábban már készült és rendelkezésre áll.
- (3) Régészeti terepbejárás:
A település régészeti örökségének terepbejárással kell megvalósítani.
- (4) A lelőhely állapotában maradandó változással nem járó műszeres lelőhely-, illetve leletfelderítés, amely itt a régészeti terepbejárás során, indokolt esetben fémkereső műszer alkalmazását jelenti.

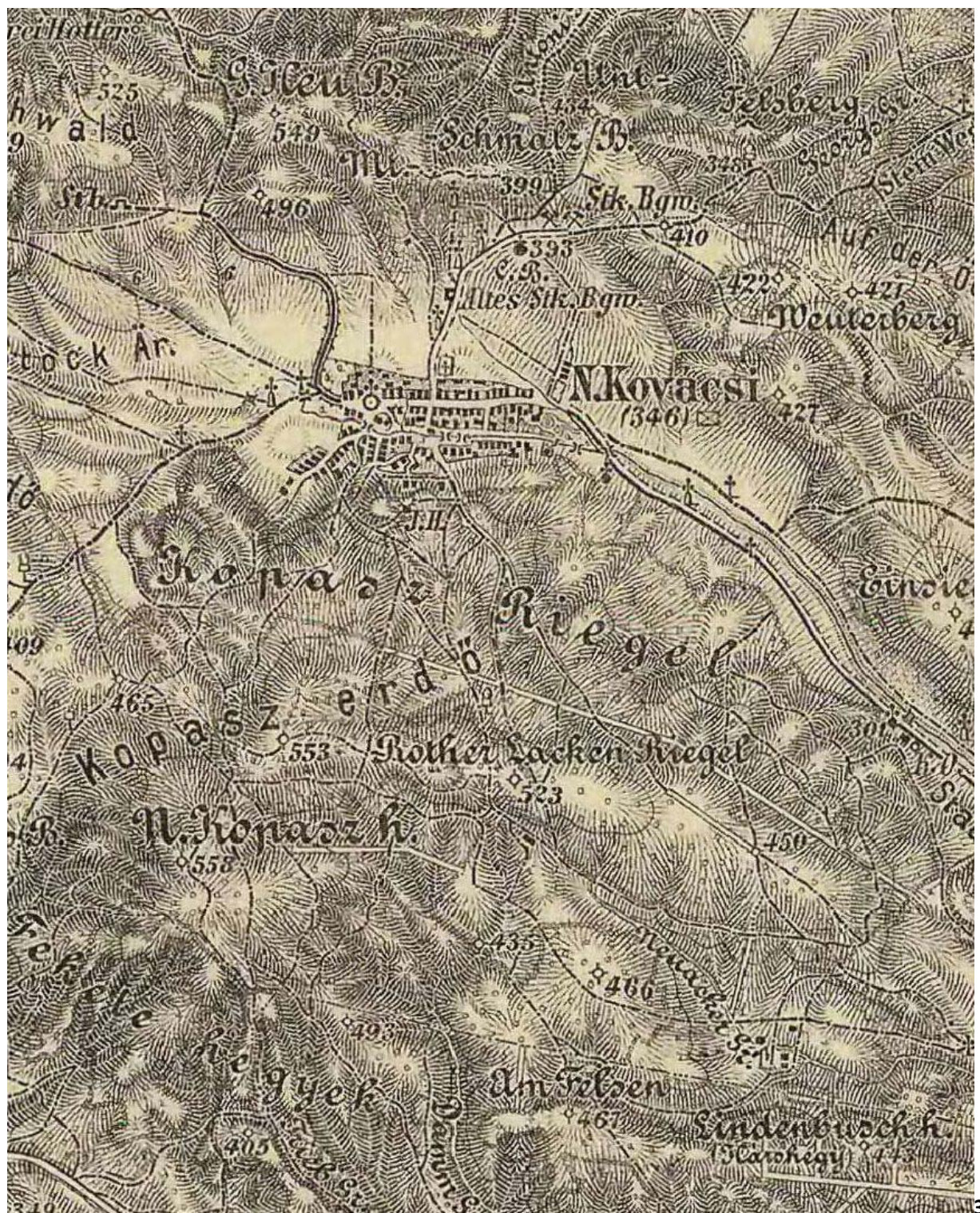
A jelen örökségvédelmi hatástanulmány készítése során az adattári, szakirodalmi, térképészeti, levéltári adatgyűjtésre, a közhiteles lelőhelyadatok lekérdezésére, az adatok értékelésére, továbbá légi-régészeti lelőhely-felderítésre és régészeti terepbejárásra került sor.



1. kép. Nagykovácsi határa az 1763 és 1787 között készült Első Katonai Felmérésen
(forrás: Arcanum /mapire.eu)



2. kép. Nagykovács határa az 1806-1869 között készült Második Katonai Felmérésen
(forrás: Arcanum /mapire.eu)



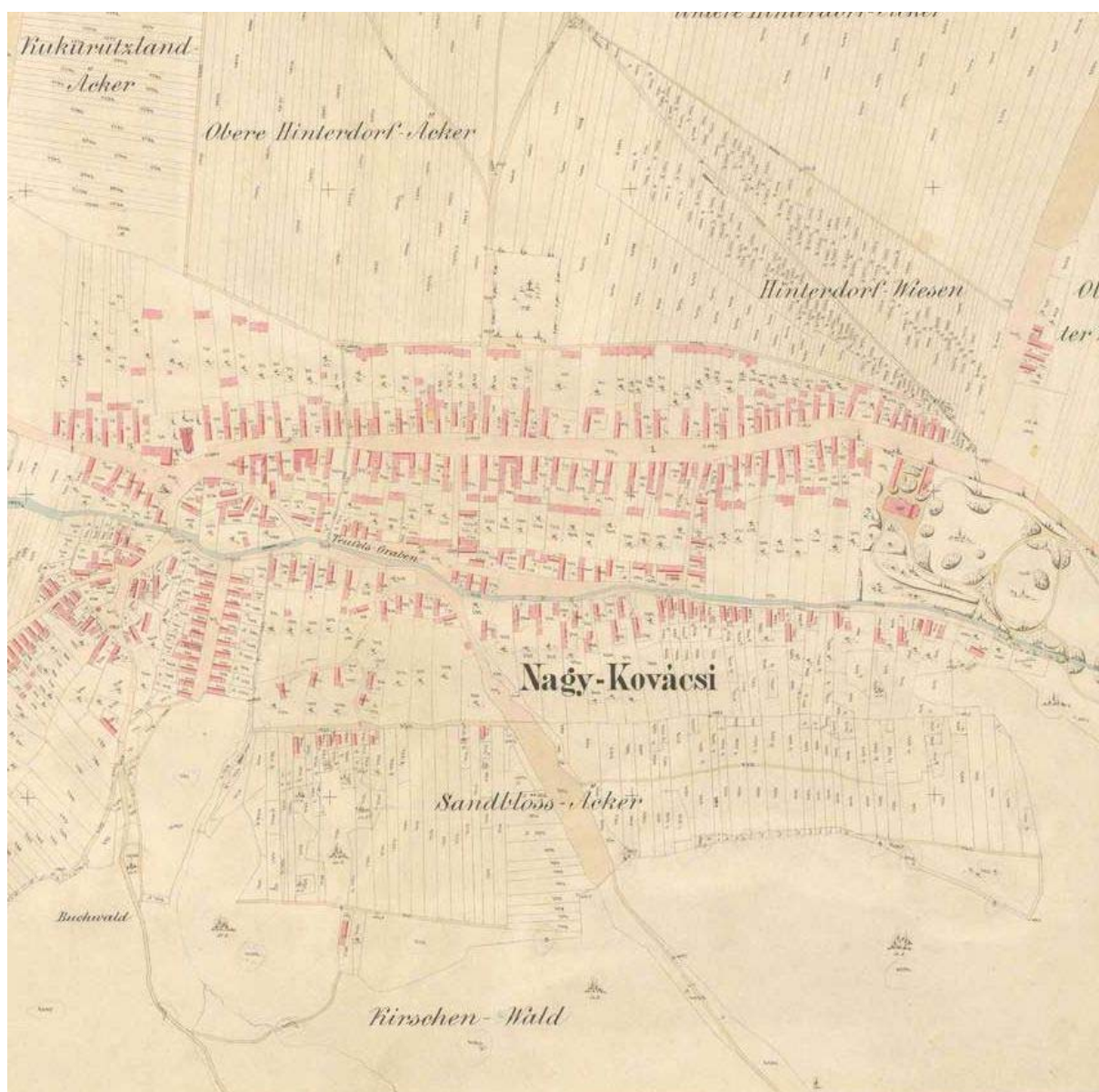
. kép. Nagykovácsi határa az 1869-1887 között készült Harmadik Katonai Felmérésen
(forrás: Arcanum /mapire.eu)

Kutatási előzmények:

Nagykovácsi nagyközség területe a múlt számos szakaszában lakott volt, ezért a település határából több jelentős régészeti emlék ismert. Ugyanakkor ezek többnyire a település körülvevő,

főleg gyepek és legelők vagy kaszáló művelés alatt álló ingatlanokon lokalizálhatók, valamint a mai, sűrűn lakott és erősen beépített település nem kedvez a régészeti kutatás lehetőségének.

Magyarország Régészeti Topográfiájának (továbbiakban MRT) 7. (XIII/1) kötete részletesen tárgyalja a Nagykovácsi területéről ismert régészeti emlékeket. A kötet megjelenését megelőző szisztematikus terepbejárás óta a település közigazgatási területén átfogó régészeti kutatás nem történt. Azt azonban meg kell említeni, hogy a 2005-ös településrendezési terv örökségvédelmi hatástanulmánya az Archeosztráda Kft. közreműködésével készült. Ezt követően pedig az Amerikai Nemzetközi Iskola területére vonatkozóan 2006-ban Virágos Gábor, illetve az út túloldalán lévő ingatlanok tekintetében 2001-ben Tankó Károly készített régészeti hatásvizsgálatot.



4. kép. Nagykovácsi település az 1880-ban készült kataszteri felmérésen
(forrás: Arcanum /mapire.eu)

A fentiekből logikusan következik, hogy a jelen hatáselemzés elsődlegesen a Miniszterelnökség Kulturális Örökségvédelemért Felelős Helyettes Államtitkárság Nyilvántartási Hatósági Osztályának (továbbiakban Miniszterelnökség) lelőhely-nyilvántartásában szereplő adatokra, vagyis a korábbi régészeti kutatások eredményeire, továbbá a jelen tanulmányt megalapozó terepbejárás eredményeire támaszkodik.

Adattári, szakirodalmi, térképészeti, levéltári adatgyűjtés

Nagykovácsi közigazgatási területére vonatkozó régészeti adatokat a szentendrei Ferency Múzeumi Központ, a Magyar Nemzeti Múzeum Régészeti Adattára, valamint a közhiteles adatbázist működtető Miniszterelnökség tart nyilván.

A rendelkezésre álló térképészeti dokumentumok közül régészeti szempontból elsősorban a katonai felmérésekre támaszkodhatunk. Az Első Katonai Felmérés 1763-1787 között készült térképlapján (1. kép) jól kivehetőek a mai településközpont szerkezetének előzményei. Fontos azonban utalni arra, hogy ez és a később készült térképek a német telepesek által a XVIII. században létrehozott utcaserkezetet ábrázolják. Ezen a térképen, ahogy a később, 1806-1869 között készült Második Katonai Felmérésen (2. kép) sem látható olyan jelölés, amely a jelenlegi ismereteink szerint régészeti vonatkozású lenne. Az 1869-1887 között készült Harmadik Katonai Felmérésen és kataszteri térképen (3-4. kép) gyakorlatilag már a mai településkép tükröződik vissza.

Régészeti terepbejárás

A kulturális örökség védelmével kapcsolatos szabályokról szóló 68/2018. (IV.9.) Korm. rendelet az újonnan beépítésre szánt területek esetén kötelező érvénnyel írja elő a település régészeti örökségének terepbejárással való felmérését. A tervezőtől kapott tájékoztatás alapján Nagykovácsi rendezési tervének jelen módosítása új beépítésre szánt területeket nem jelöl ki. A korábban beépítésre kijelölt területek pedig elvileg már bejárásra kerültek. Ettől függetlenül bár a település még beépítetlen részei nagyrészt erdősült vagy gyepterületek, ahol erre lehetőség volt elvégeztük a lelőhely-lokalizációs terepbejárást.

A terepbejárás a régészeti topográfiai felderítés szabályai szerint készült, olyan módon, amely alkalmas a *régészeti lelőhelyek* kiterjedésének, intenzitásának, korának és jellegének dokumentálására, valamint régészeti érdekű területek és régészeti védőövezetek kijelölésére és térbeli lehatárolására. A terepbejárás nem csupán a fejlesztésre kijelölt ingatlanokra korlátozódott, hanem azok közvetlen környezetére is kiterjedt. Általános szabály, hogy a nyomvonalas létesítmények esetében a terepbejárás a változtatással érintett területre, valamint a köré vont 100 méteres sávra terjed ki. A terepbejárást minden esetben irodai előkészítés előz meg, amelynek során az előzetes adatgyűjtés eredményeinek figyelembe vételével kerül megtervezésre bejárás útvonala.

A vizsgálati terület bejárása a szórványos vagy gyér intenzitású lelőhelyek létének, illetve határának megállapítása céljából extenzív vizsgálati módszer alkalmazásával történt. Ez a terepbejárás módszer a kutatási terület olyan nem szisztematikus vizsgálatát jelenti, amelynek során a korábbi régészeti topográfiai tapasztalatok alapján emberi megtelepedés lehetséges térszínei (pl. vízfolyások melletti alacsony dombok, magaslatok, stb.) kerültek megvizsgálásra. A terepbejárást végző minden szakember megfelelő vízszintes helymeghatározási pontosságú, útvonalak és pontok rögzítésére, valamint tárolására alkalmas műszert (GPS) használt. A terepbejárás során a kutatott területek pontos térbeli azonosítása a műszer útvonalrögzítésének (tracklog) bekapcsolásával történt. A régészeti korú lelet (pl.:

kerámia edénytöredék, fém, csont, stb.) pontos térbeli helyzet a műszerben pontként tárolásra került. A felszínen jelentkező régészeti korú leletanyag begyűjtésére ugyanakkor nem került sor, csupán azok térbeli pozíciójának rögzítésére.

Annak ellenére, hogy a Kr. a régészeti terepbejárást csak a beépítésre jelölt területek esetén írja elő, több szakmai iránymutatás szerint a települési örökségvédelmi hatástanulmány készítésekor ajánlatos azon területek extenzív lelőhelylokalizációs terepbejárással való kutatása, ahol még egyáltalán nem, vagy nem kielégítő mértékben ismerünk régészeti lelőhelyeket. A nem kielégítő mérték ez esetben azt jelenti, hogy olyan múzeumi, szakirodalmi adatok birtokában vagyunk, amelyek alapján a vizsgált területen régészeti lelőhely valószínűsíthető, de sem pontos helye, sem lehatárolása nem ismert, vagy nem kellően dokumentált.

Mindezek figyelembe vételével a vizsgálandó területen cél volt a lehetséges összes régészeti lelőhely felkutatása. A terepbejárás előkészítését pedig minden esetben a már ismert adatok összegyűjtése előzte meg (pl. múzeumi adattár és leltárkönyvek, szakirodalom, korábbi térképek összegyűjtése, továbbá légi felvételek használata).

A régészeti lelőhelylokalizációs és állapotfelmérő bejárásokra 2018. július 14 és 15. között került sor. A jelen esetben a település határában és különös tekintettel a beépítésre szánt ingatlanok területén végzett extenzív terepbejárás során, az alábbi táblázatban felsorolt nyilvántartott lelőhelyeken túl, további régészeti lelőhelyek kerültek lokalizálásra.

Itt meg kell jegyezni, hogy az Ady Endre utcától keletre korábban (2005-ben) beépítésre kijelölt GKSZ és Vt területen azok bekerített volta és gyepeként, illetve kaszálóként való hasznosítása miatt eredményes régészeti terepbejárást végezni nem lehetséges.

Légi régészeti lelőhely-felderítés

Azokon a területeken, ahol felszíni terepbejárásos lelőhely-lokalizációt eredményesen elvégezni nem lehetett 2018 július 15-én légi régészeti lelőhely-felderítést végeztünk. Itt elsősorban a település nyugati, délnyugati felét vizsgáltuk, amely az Ördög-árok forrása miatt régészetileg érdekes lehet, de a területen lévő növényzet miatt egyéb módon kutatni nem lehet. Az Ördög-árok forrása, az ún. Forrás-dűlőben található, ahol a földeket már csak elvétele művelik, nagyobb részt természetvédelmi terület, ahol olyan tájgazdálkodás folyik, amely elsősorban erdőművelést, legeltetést és kaszálóként való hasznosítást jelent. Ez a terület és repülést megelőző aszályos időszak a légi régészeti kutatásnak kedvezett.

2018. június 25-én és október 4-én több repülést végeztünk az Ördög-árok völgyének a Telki úttól az összefüggő erdőig terjedő szakaszán. A kutatáshoz egy 16 MP ThiEYE T5e 170 fokos nagy látószögű és 14 MP 90 fokos kamarával szerelt, távirányítású Parrot Disco FPV típusú, merev szárnyú drónt használtunk. A készült felvételek kiértékelést követően – a részletes tudományos elemzést itt mellőzve – a következő megállapításokat tettük:



5. kép. A Rozmaring utcától nyugatra eső földet légi felderítése



6. kép. az Ördög-árok forrásvidékének légi régészeti kutatása

Az Ördög-árok völgyének északi oldalán a 1028/1 hrsz-ú, jelenleg kaszálóként, legelőként hasznosított ingatlanon, Forrás-dűlő néven régészeti lelőhely került lokalizálásra. Ezen a területen a kedvező észlelési körülményeknek köszönhetően ismeretlen korú állattartó karám volt megfigyelhető, amelynek alapárka világos rajzolattal jelentkezett a gypfelszínen. Mivel itt a korábbi katonai

felmérések épületet nem jelölnek, ezért az objektum minden bizonnyal régészeti, amelynek pontos korát csak tovább csak további kutatásokkal (pl. terepbejárás) lehet meghatározni.



**7. kép. Légi-régészeti módszerrel azonosított örökségvédelmi elem
az 1028/1 hrsz-ú ingatlanon**

1.3) A település régészeti értékleltára

1.3.1. Védett régészeti lelőhelyek

Nagykovácsi közigazgatási területen a kulturális örökség védelméről szóló 2001. évi LXIV. törvény 7. § 45. pontja, továbbá a 11-17 § szerint meghatározott, miniszteri rendelettel fokozottan védett, történeti és kulturális jelentőségű régészeti lelőhely nem található.

1.3.2. Nyilvántartott régészeti lelőhelyek

A régészeti lelőhelyekről a Miniszterelnökség Kulturális Örökségvédelemért Felelős Helyettes Államtitkárság Nyilvántartási Hatósági Osztálya vezet közhiteles nyilvántartást. A jelen tanulmány a 2018 július 6-án, ÖNYO/2281/2 (2018) iktatószámon kiadott adatszolgáltatás adatait felhasználva készült.

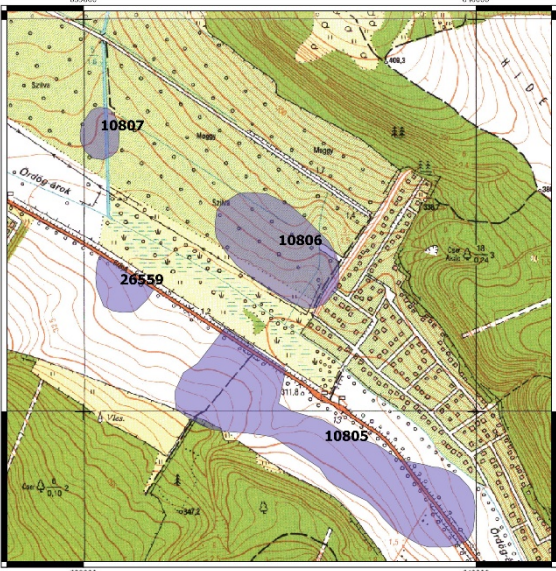
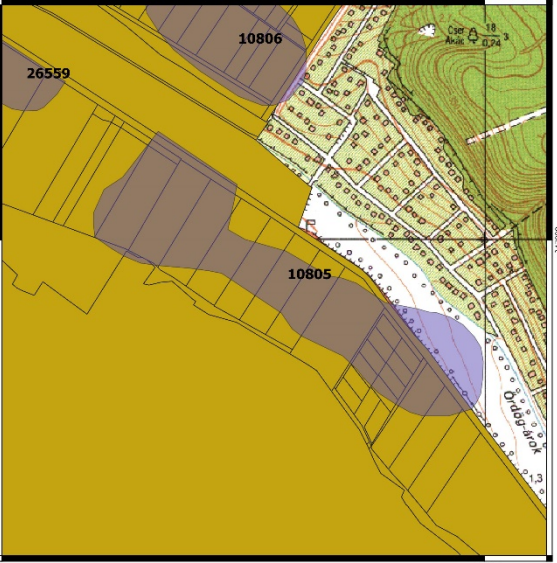
AZONOSÍTÓ	LELŐHELY-SZÁM	NÉV	HRSZ	YKORR	XKORR	AZONOSÍTÁS ALAPJA
10805	2	Bildstockacker	0122, 0121/23, 0121/24, 0124/44, 0124/43, 0124/42, 0124/23, 0121/25, 0121/26, 0121/27, 0121/28, 0124/2, 0125/10, 0124/27, 0124/26, 0125/11, 0125/12, 0125/13, 0121/29, 0125/9, 0125/14, 0125/6, 0125/7, 0126/1, 0124/25, 0127/6, 0127/5, 0125/8, 0121/36, 0124/3, 4803, 4804, 0124/52, 0124/53	639599	246925	nyilvántartás
10807	4	Hidegkúti úti dűlő	084/24, 084/47, 084/17	639042	247707	nyilvántartás
10810	7	Szőlőhegy	1249, 1251, 1252, 1253, 1257, 1258, 1259, 1260, 1255, 1250, 1254	637445	248885	nyilvántartás
10811	8	Erdő utca	958/1, 958/3, 958/2, 957, 804/1, 804/2, 805, 809, 0171	637800	247597	nyilvántartás
10812	9	Belterület	414, 415, 421, 422, 424/1, 425, 410, 306, 411, 412, 413, 409, 423	637361	247984	nyilvántartás
10813	10	Bánya-oldal	042/50, 042/55, 042/46, 042/52, 042/53, 042/54, 042/48, 042/47	636874	248658	nyilvántartás
10815	12	Kossuth Lajos utca 12.	308, 309, 316, 317, 318/2, 318/1, 321, 324, 310	638112	247986	nyilvántartás
10816	13	Rákóczi Ferenc utca	4077, 4045, 4078, 567/2, 567/1, 568, 4080, 4079, 566/1, 565/1, 563, 564, 565/2, 566/2, 561, 4030, 4057, 4042, 4019, 4044, 4043	636844	247674	nyilvántartás
26559	15	Amerikai Iskola	920/117, 0122, 4684	639599	246925	nyilvántartás
-	16	Forrás-dűlő	1028/1	635913	248350	légi felderítés

13. kép: A régészeti lelőhelyek összefoglaló táblázata

A régészeti lelőhelyek részletes ismertetése

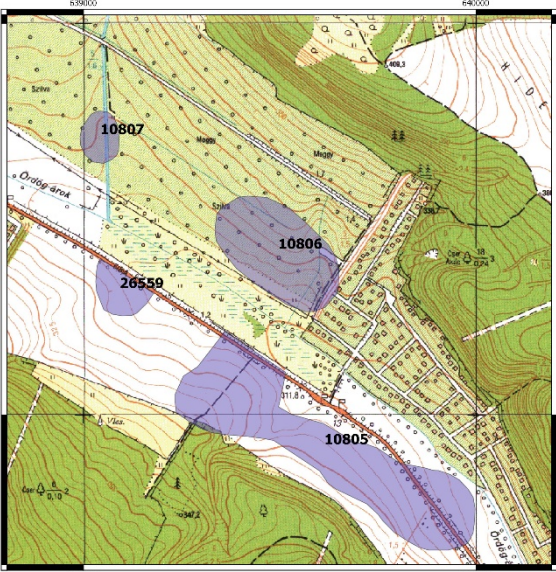
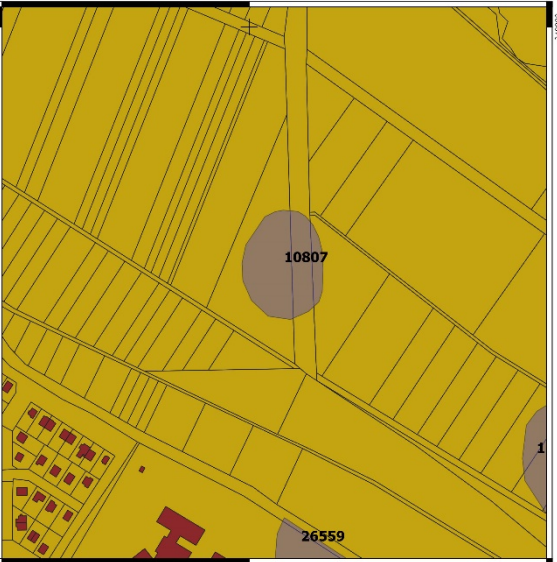
2. lelőhely

68/2018. (IV. 9.) Korm. rendelet 2. melléklete szerinti adatlap

1	Megye	Pest	Település neve	Nagykovácsi
	Nyilvántartási azonosító szám			10805
2	Lelelőhely neve			Bildstockacker
3	Térképvetület	EOV	Térképlap száma	65-141
			Koordináták	EOV Y 639599 EO V X 246925
	Helyrajzi szám	0122, 0121/23, 0121/24, 0124/44, 0124/43, 0124/42, 0124/23, 0121/25, 0121/26, 0121/27, 0121/28, 0124/2, 0125/10, 0124/27, 0124/26, 0125/11, 0125/12, 0125/13, 0121/29, 0125/9, 0125/14, 0125/6, 0125/7, 0126/1, 0124/25, 0127/6, 0127/5, 0125/8, 0121/36, 0124/3, 4803, 4804, 0124/52, 0124/53		
	Földrajzi leírás			
	Helymeghatározás pontossága	< 10 m		
4	Régészeti jelenségek jellege és kora ⇨			település: őskor, népvándorlaskor, középkor
				
5	Jelenlegi állapot	általános mezőgazdasági terület (kaszáló)		
6	Veszélyeztetettség	talajművelés, erózió		
7	Ismertség	nyilvántartás		
8	Tevékenység	helyszíni szemle		
9	Fogadó múzeum	leletgyűjtés nem történt		
10	Bejelentő	Dr. Tankó Károly, ELTE BTK 1088 Bp. Múzeum krt. 4/b		
11	Kelt	2018.06.16.		
				
				

4. lelőhely

68/2018. (IV. 9.) Korm. rendelet 2. melléklete szerinti adatlap

1	Megye	Pest	Település neve	Nagykovácsi						
	Nyilvántartási azonosító szám			10807						
2	Lelőhely neve			Hidegkúti úti dűlő						
3	Térképvetület	EOV	Térképlap száma	65-141	Koordináták	EOV Y	639042	EOV X	247707	
	Helyrajzi szám	084/24, 084/47, 084/17								
	Földrajzi leírás									
	Helymeghatározás pontossága	< 10 m								
4	Régészeti jelenségek jellege és kora ⇨				település: őskor					
										
5	Jelenlegi állapot	általános mezőgazdasági terület (szántó, gyümölcsös)								
6	Veszélyeztetettség	talajművelés, erózió								
7	Ismertség	nyilvántartás								
8	Tevékenység	helyszíni szemle								
9	Fogadó múzeum	leletgyűjtés nem történt								
10	Bejelentő	Dr. Tankó Károly, ELTE BTK 1088 Bp. Múzeum krt. 4/b								
11	Kelt	2018.06.16.								
										
										

7. lelőhely

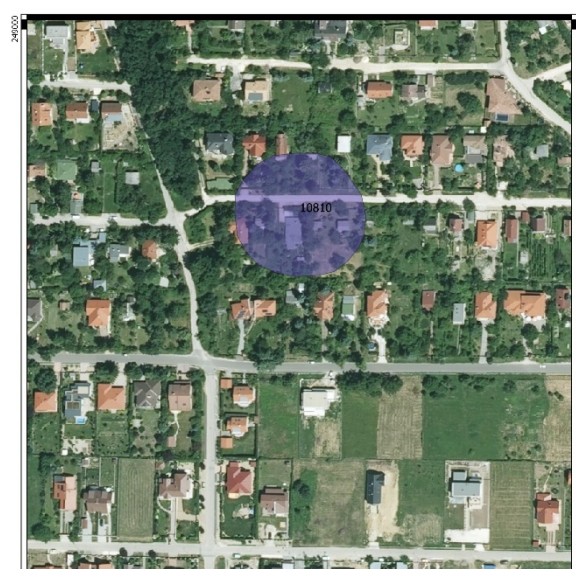
68/2018. (IV. 9.) Korm. rendelet 2. melléklete szerinti adatlap

1	Megye	Pest	Település neve	Nagykovácsi
	Nyilvántartási azonosító szám			10810
2	Lelőhely neve			Szőlőhegy
3	Térképvetület	EOV	Térképlap száma	65-123
	Helyrajzi szám	1249, 1251, 1252, 1253, 1257, 1258, 1259, 1260, 1255, 1250, 1254	Koordináták	EOV Y 637445 EOV X 248885
	Földrajzi leírás			
	Helymeghatározás pontossága	< 10 m		

4 Régészeti jelenségek jellege és kora → kőemlék: római kor

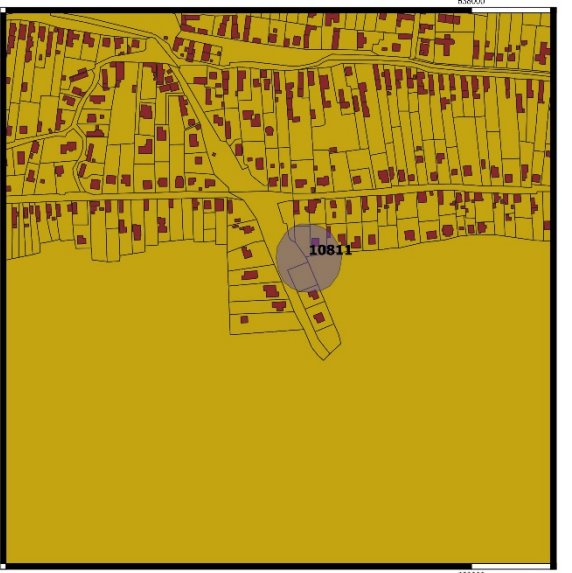


5	Jelenlegi állapot	beépített belterület
6	Veszélyeztetettség	építkezés
7	Ismertség	nyilvántartás
8	Tevékenység	adatgyűjtés
9	Fogadó múzeum	leletgyűjtés nem történt
10	Bejelentő	Dr. Tankó Károly, ELTE BTK 1088 Bp. Múzeum krt. 4/b
11	Kelt	2018.06.16.



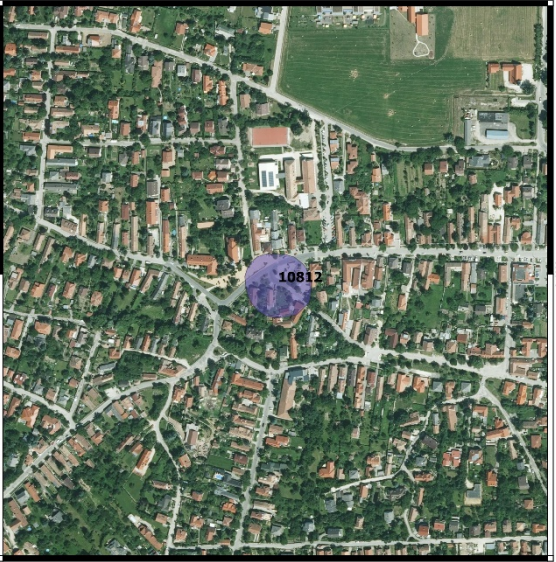
8. lelőhely

68/2018. (IV. 9.) Korm. rendelet 2. melléklete szerinti adatlap

1	Megye	Pest	Település neve	Nagykovácsi					
	Nyilvántartási azonosító szám			10811					
2	Lelőhely neve			Erdő utca					
3	Térképvetület	EOV	Térképlap száma	65-141	Koordináták	EOV Y	637800	EOV X	247597
	Helyrajzi szám	958/1, 958/3, 958/2, 957, 804/1, 804/2, 805, 809, 0171							
	Földrajzi leírás								
	Helymeghatározás pontossága		< 10 m						
4	Régészeti jelenségek jellege és kora →				kőemlék: római kor				
									
5	Jelenlegi állapot	beépített belterület							
6	Veszélyeztetettség	építkezés							
7	Ismertség	nyilvántartás							
8	Tevékenység	adatgyűjtés							
9	Fogadó múzeum	leletgyűjtés nem történt							
10	Bejelentő	Dr. Tankó Károly, ELTE BTK 1088 Bp. Múzeum krt. 4/b							
11	Kelt	2018.06.16.							
									
									

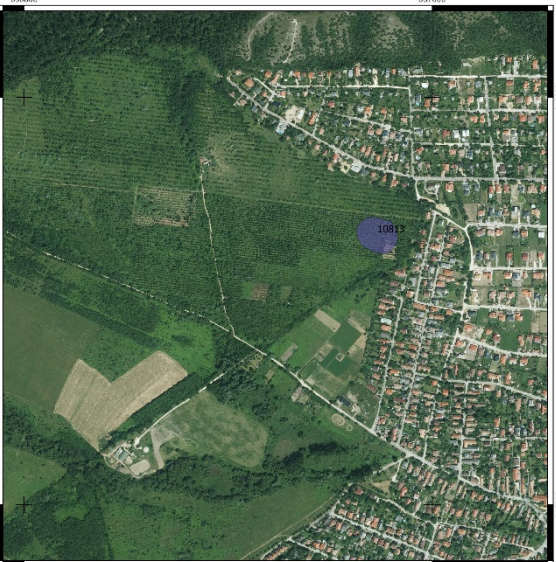
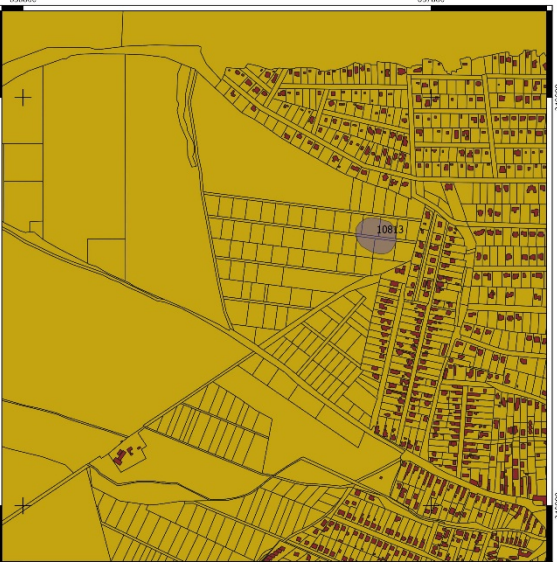
9. lelőhely

68/2018. (IV. 9.) Korm. rendelet 2. melléklete szerinti adatlap

1	Megye	Pest	Település neve	Nagykovácsi								
Nyilvántartási azonosító szám				10812								
2	Lelőhely neve			Belterület								
3	Térképvetület	EOV	Térképlap száma	65-141	Koordináták	EOV Y	637361	EOV X	247984			
Helyrajzi szám		414, 415, 421, 422, 424/1, 425, 410, 306, 411, 412, 413, 409, 423										
Földrajzi leírás												
Helymeghatározás pontossága		< 10 m										
4	Régészeti jelenségek jellege és kora →				temetkezés: római kor telepnyom: késő-középkor							
				5	Jelenlegi állapot	beépített belterület						
				6	Veszélyeztetettség	építkezés						
				7	Ismertség	nyilvántartás						
				8	Tevékenység	helyszíni szemle						
				9	Fogadó múzeum	leletgyűjtés nem történt						
				10	Bejelentő	Dr. Tankó Károly, ELTE BTK 1088 Bp. Múzeum krt. 4/b						
				11	Kelt	2018.06.16.						
												

10. lelőhely

68/2018. (IV. 9.) Korm. rendelet 2. melléklete szerinti adatlap

1	Megye	Pest	Település neve	Nagykovácsi					
Nyilvántartási azonosító szám				10813					
2	Lelőhely neve			Bánya-oldal					
3	Térképvetület	EOV	Térképlap száma	65-123	Koordináták	EOV Y	636874	EOV X	248658
Helyrajzi szám		042/50, 042/55, 042/46, 042/52, 042/53, 042/54, 042/48, 042/47							
Földrajzi leírás									
Helymeghatározás pontossága		< 10 m							
4	Régészeti jelenségek jellege és kora →				temetkezés: őskor				
					5	Jelenlegi állapot	általános mezőgazdasági terület (gyep, gyümölcsös)		
					6	Veszélyeztetettség	talajművelés, erózió		
					7	Ismertség	nyilvántartás		
					8	Tevékenység	adatgyűjtés		
					9	Fogadó múzeum	leletgyűjtés nem történt		
					10	Bejelentő	Dr. Tankó Károly, ELTE BTK 1088 Bp. Múzeum krt. 4/b		
					11	Kelt	2018.06.16.		
									

12. lelőhely

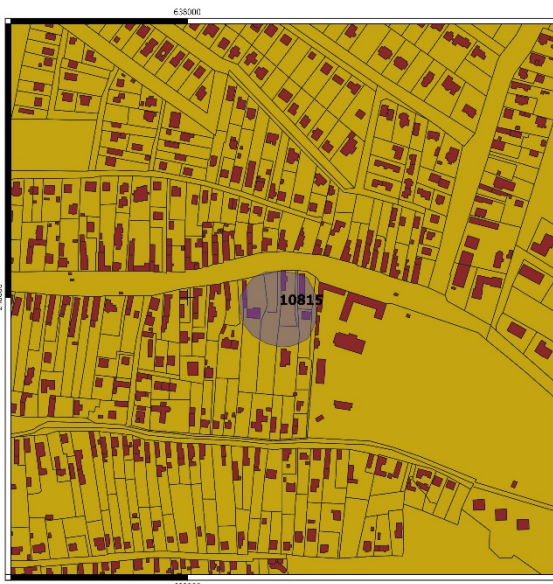
68/2018. (IV. 9.) Korm. rendelet 2. melléklete szerinti adatlap

1	Megye	Pest	Település neve	Nagykovácsi
	Nyilvántartási azonosító szám			10815
2	Lelőhely neve			Kossuth Lajos utca 12.
3	Térképvetület	EOV	Térképlap száma	65-141
	Koordináták	EOV Y	638112	EOV X 247986
	Helyrajzi szám	308, 309, 316, 317, 318/2, 318/1, 321, 324, 310		
	Földrajzi leírás			
	Helymeghatározás pontossága	< 10 m		

4 Régészeti jelenségek jellege és kora → temetkezés: római kor



5	Jelenlegi állapot	beépített belterület
6	Veszélyeztetettség	építkezés
7	Ismertség	nyilvántartás
8	Tevékenység	adatgyűjtés
9	Fogadó múzeum	leletgyűjtés nem történt
10	Bejelentő	Dr. Tankó Károly, ELTE BTK 1088 Bp. Múzeum krt. 4/b
11	Kelt	2018.06.16.



13. lelőhely

68/2018. (IV. 9.) Korm. rendelet 2. melléklete szerinti adatlap

1	Megye	Pest	Település neve	Nagykovácsi					
	Nyilvántartási azonosító szám			10816					
2	Lelőhely neve			Rákóczi Ferenc utca					
3	Térképvetület	EOV	Térképlap száma	65-141	Koordináták	EOV Y	638112	EOV X	247986
	Helyrajzi szám	4077, 4045, 4078, 567/2, 567/1, 568, 4080, 4079, 566/1, 565/1, 563, 564, 565/2, 566/2, 561, 4030, 4057, 4042, 4019, 4044, 4043							
	Földrajzi leírás								
	Helymeghatározás pontossága		< 10 m						

4 Régészeti jelenségek jellege és kora ⇨ éremlelet: római kor

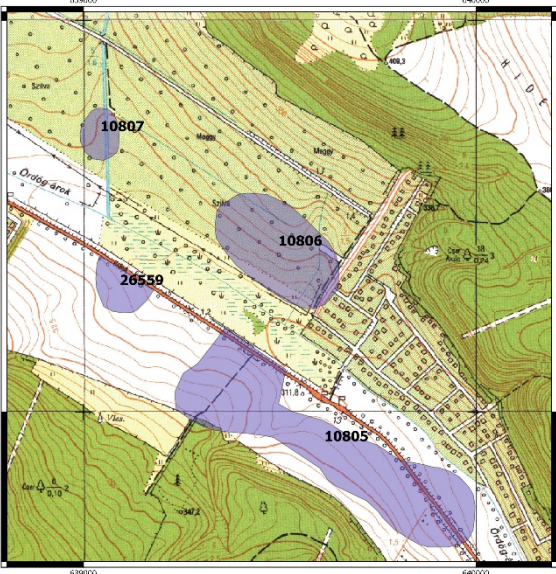


5	Jelenlegi állapot	beépített belterület
6	Veszélyeztetettség	építkezés
7	Ismertség	nyilvántartás
8	Tevékenység	adatgyűjtés
9	Fogadó múzeum	leletgyűjtés nem történt
10	Bejelentő	Dr. Tankó Károly, ELTE BTK 1088 Bp. Múzeum krt. 4/b
11	Kelt	2018.06.16.



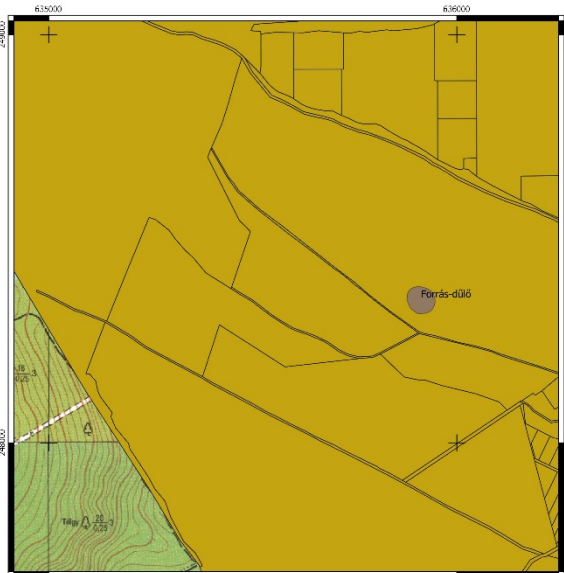
15. lelőhely

68/2018. (IV. 9.) Korm. rendelet 2. melléklete szerinti adatlap

1	Megye	Pest	Település neve	Nagykovácsi					
	Nyilvántartási azonosító szám			26559					
2	Lelőhely neve			Amerikai Iskola					
3	Térképvetület	EOV	Térképlap száma	65-141	Koordináták	EOV Y	636844	EOV X	247674
	Helyrajzi szám	920/117, 0122, 4684							
	Földrajzi leírás								
	Helymeghatározás pontossága	< 10 m							
4	Régészeti jelenségek jellege és kora ⇨				település: őskor település: középkor				
				5	Jelenlegi állapot	részben beépített			
				6	Veszélyeztetettség	építkezés, elfedés			
				7	Ismertség	nyilvántartás			
				8	Tevékenység	adatgyűjtés			
				9	Fogadó múzeum	leletgyűjtés nem történt			
				10	Bejelentő	Dr. Tankó Károly, ELTE BTK 1088 Bp. Múzeum krt. 4/b			
				11	Kelt	2018.06.16.			
									

16. lelőhely

68/2018. (IV. 9.) Korm. rendelet 2. melléklete szerinti adatlap

1	Megye	Pest	Település neve	Nagykovácsi						
Nyilvántartási azonosító szám										
2	Leelőhely neve			Forrás-dűlő						
3	Térképvetület	EOV	Térképlap száma	65-114	Koordináták	EOV Y	635913	EOV X	248350	
Helyrajzi szám		1028/1								
Földrajzi leírás										
Helymeghatározás pontossága		< 10 m								
4	Régészeti jelenségek jellege és kora →				településnyom: ismeretlen korú					
					5	Jelenlegi állapot	általános mezőgazdasági terület (legelő, kaszáló)			
					6	Veszélyeztetettség	talajművelés, erózió			
					7	Ismertség	újként azonosított			
					8	Tevékenység	légi régészeti felderítés			
					9	Fogadó múzeum	leletgyűjtés nem történt			
					10	Bejelentő	Dr. Tankó Károly, ELTE BTK 1088 Bp. Múzeum krt. 4/b			
					11	Kelt	2018.06.16.			
										

Az érintett örökségi elemek számbavétele és állapotuk ismertetése kapcsán fel kell hívni a figyelmet arra az általános szabályra, amely szerint a régészeti lelőhelyek pontos kiterjedése pusztán felszíni vizsgálatokkal (pl. terepbejárás) csak hozzávetőlegesen állapítható meg, továbbá a felszíni lokalizációt erőteljesen korlátozó tényezők (pl. vegetáció, beépítés, elfedés, stb.) miatt a régészeti érintettség meghatározásánál gyakran csak a korábbi, vegetáció-mentes időszakban végzett megfigyelésekre támaszkodhattunk. Fontos továbbá kiemelni, hogy a régészeti lelőhelyek helyzete és kiterjedése a jövőbeni régészeti kutatások eredményei alapján módosulhat.

2) A RENDEZÉS SORÁN TERVEZETT VÁLTOZÁSOK HATÁSELEMZÉSE

2.1) A települési értékleltárban szereplő elemek vonatkozásában releváns rövid és középtávon tervezett változások ismertetése

2.1.1. A jelenlegi állapot és terület-felhasználás a régészeti örökség összefüggésében

Nagykovácsi nagyközség határában 10 régészeti lelőhely ismert. A 10805, 10807 és 10813 számokon nyilvántartott régészeti lelőhelyek **általános mezőgazdasági művelés** alatt állnak és elsősorban gyümölcsösként illetve kaszálóként hasznosítják őket. A 10810, 10811, 10812, 10815, 10816 és 26559 azonosító számú régészeti lelőhelyek ma már részben **beépített belterületen** vannak. A Forrás-dűlő néven azonosított régészeti lelőhely **legelőn** található.

	lelőhelyek száma	arány
erdő	-	-
általános mezőgazdasági ter.	3	30%
zártkert	-	-
gyep, rét	1	10%
beépített belterület	6	60%
egyéb (pl. ipar, sport, stb.)	-	-

Terület-felhasználás a régészeti örökség összefüggésében

Amint a fentiekből kitűnik, a régészeti lelőhelyek kisebb arányban (részben vagy egészben) olyan **általános mezőgazdasági övezetben** találhatók, amelyek többnyire gyümölcsös vagy kaszáló művelési ágban vannak. Ezeken a területeken a jelenlegi hasznosításhoz kapcsolódó mezőgazdasági talajmunkák az örökségvédelmi elemek állandó bolygatását idézhetik elő. A földművelés

következtében kialakuló lassú talajerózió a lelőhelyek fokozatos állagromlását, szélsőséges esetekben akár végleges pusztulását is okozhatja. Ezt elkerülendő a lelőhelyek területét a földművelésből kivonni, legelőként vagy kaszálóként hasznosítani javasolt, mivel ez hosszú távon biztosítaná az örökségvédelmi elemek jelen állapotában való megőrzését és kevésbé tenné ki őket az állagromlásukat előidéző káros folyamatoknak.

Azokban az esetekben, amikor a régészeti lelőhelyek (részben vagy egészben) **beépített területre** esnek, a mostanra kialakult állapot (részben bolygatott állapot és részleges elfedés) biztosítja a lelőhely jelen állapotában való megőrzését. Ugyanakkor a jövőben bármilyen földmunkával járó változtatás pusztulással fenyegetheti a lelőhely még érintetlen, vagy kevésbé bolygatott részeit. Ezt megelőzendő a jövőben minden földmunkával járó változtatás kerülendő, amennyiben erre nincsen mód, úgy a régészeti lelőhely területén földmunka kizárólag a szakhatóság által – a tervek függvényében – meghatározott régészeti előírások betartása mellett végezhető.

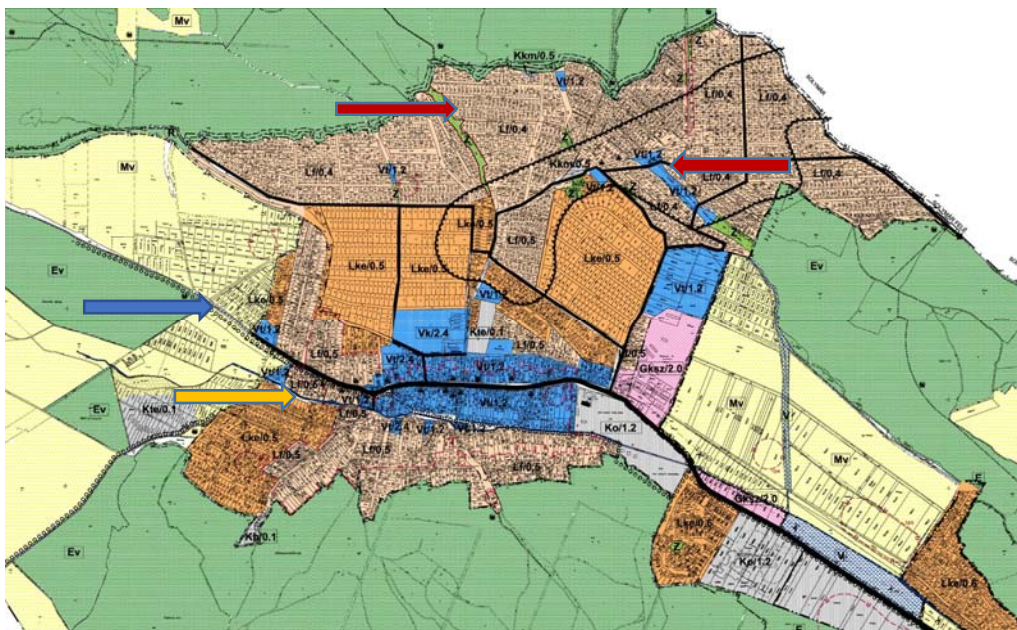
A Forrás-dűlő néven azonosított régészeti lelőhely **rét, legelő** művelési ágban való használata van legkevésbé kitéve a pusztulásnak, vagyis az ilyen típusú mezőgazdasági hasznosítás megfelelően biztosítja az örökségvédelmi elemek jelen állapotában való hosszú távú megőrzését.

2.1.2 Változtatási szándékok

A tervezői tájékoztatás szerint a korábban hatályos rendezési tervhez képest nem történik újabb fejlesztési területek kijelölése. A jelen felülvizsgálat elsősorban jogszabályi kötelezettségből került kezdeményezésre.

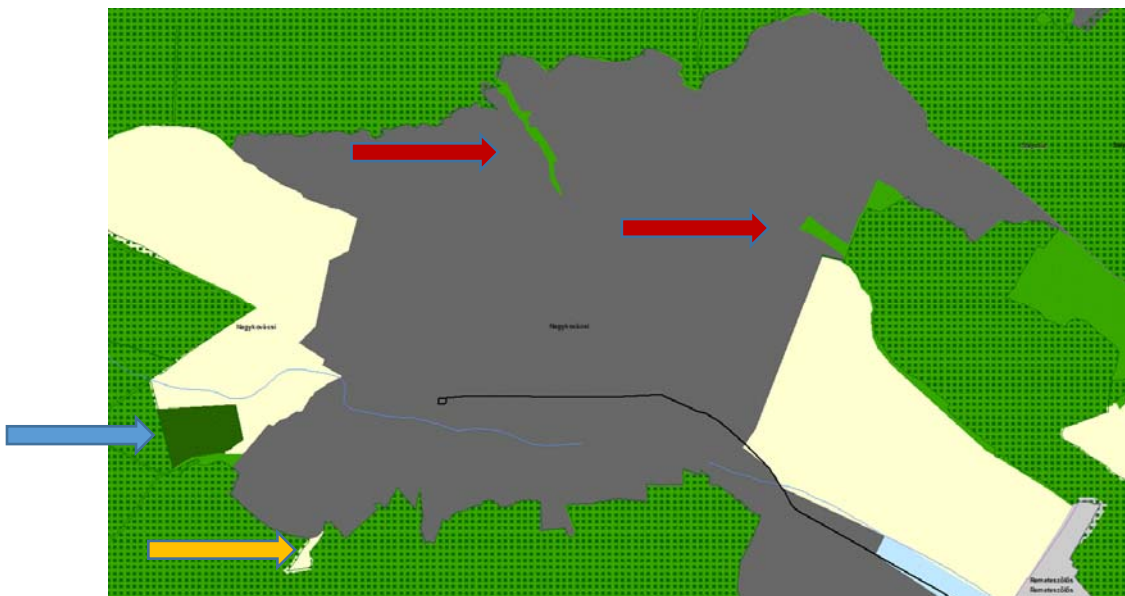
Ugyanakkor a Miniszterelnökség helyettes államtitkárságához címzett, ÉHÁT/594/3/2017 hivatkozási számon és 838-2/2017-F-2 ügyirati számú levélben az Országos Területrendezési Tervről (OTrT) és az Agglomeráció Területrendezési Tervéről (BATrT) szóló törvények módosításához kapcsolódóan, Nagykovácsi tekintetében az alábbi változtatási szándékok fogalmazódtak meg.

- 1) A Nagykovácsi külterületének nyugati, természeti oltalom alatt álló részén – a TSzT 2004-es megalkotásakor – került kijelölésre új köztemetőnknek a közel 8 Ha-os terület. Ez a hatályos BATrT-ban nagy kiterjedésű zöldterületi települési térség, a javaslat szerint települési térségbe lenne sorolva. Mivel az önkormányzatnak évtizedek óta deklarált célja a település védett területekkel való határának megtartása, így megfogalmazott cél ennek a jelenleg hatályos kategóriában tartása (kivonatokon kék nyíllal jelölve).



Jelenleg hatályos TSzT

- 2) A település északi és keleti részén, a lakövezetbe ékelődő két – 1,2 Ha, illetve 0,7 Ha területű – vízmosás jelenlegi erdőgazdasági térségi besorolása, továbbá a BATrT javaslat szerinti mezőgazdasági térségi besorolása nem támasztható alá, ezért ezeknek települési térségben való szerepeltetése indokolt (kivonatokon piros nyilakkal jelölve). Ezek a belterületbe ékelődő, zsákszerű vízmosások ökológiai folyosóként való szerepeltetése, a jelenleg hatályos állapotnak miatt a továbbiakban indokolatlan.

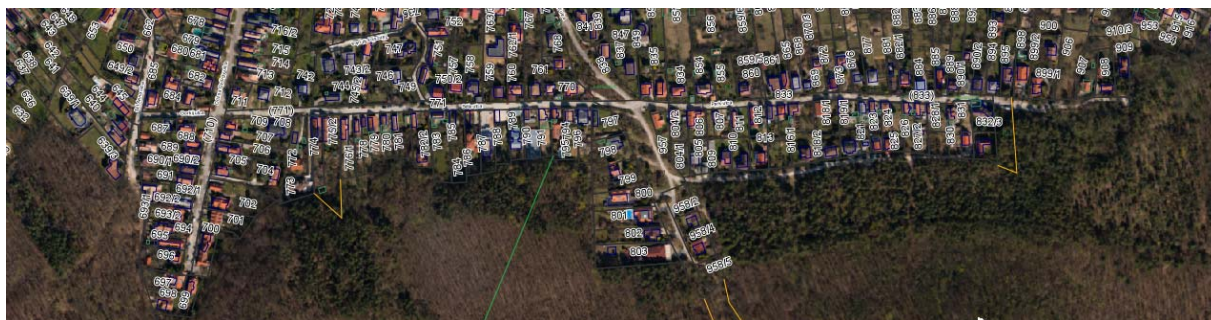


Jelenleg hatályos BATrT



BATrT javaslat

- 3) A település déli szélén lévő, már rekultivált murvabánya – jelenleg mezőgazdasági térség –, de a mindössze 0,6 Ha területnek a települési térséghez való csatolása (kivonatokon sárga nyíllal jelölve).
- 4) A település belterületi határán lévő ingatlanok megközelítését szolgáló utak az 1950-es évek államosítása következtében, önálló helyrajzi számukat elvesztve (a hozzájuk csatlakozó egykori gyümölcsösökkel) együtt állami erdőterületbe lettek sorolva. Ezért a Csendes utca, Szent Anna utca vége, Park utca vége területei – 10 m szélességben – települési térségbe kerül.



Szent Anna utca vége, Csendes utca és a Park utca vége az Ortofotón a térképen

2.2. Változtatási szándékok hatásai a régészeti örökségre

A jelent állapot szerint a tervezett változtatások régészeti lelőhelyet nem érintenek.

3. ÉRTÉKVÉDELMI TERV

Az értékleltárban szerepeltetett értékek megőrzését biztosító szempontok és követelmények, valamint az önkormányzati feladatok meghatározása.

3.1. Az értékleltárban szerepeltetett régészeti értékek megőrzését biztosító szempontok és követelmények

A régészeti emlékek megmaradásának, feltárhatóságának, bemutathatóságának vagy pusztulásának lehetőségei a 2001. évi LXIV. törvény értelmében a régészeti örökség elemeit lehetőleg eredeti lelőhelyükön, eredeti állapotukban és eredeti összefüggéseikben kell megőrizni. A védelmükre irányuló intézkedéseknek elsősorban megelőző és csak szükség esetén mentő jellegűeknek kell lenniük. Amennyiben a régészeti örökség elemeit eredeti összefüggésükből, a régészeti lelőhely területről valamely oknál fogva mégis el szükséges mozdítani, arra csak régészeti feltárás keretében kerülhet sor.

A régészeti leletek jelenleg a földfelszín alatt vannak. A jelenlegi állapot fenntartása a Nagykovácsi területén nyilvántartott lelőhelyek esetében biztosítja a még bolygatatlan régészeti leletek eredeti összefüggésben való megőrzését. Amennyiben ez az állapot bármilyen földmunkával járó beruházás megvalósítása végett változik, úgy a régészeti leletek szakszerű feltárása a fejlesztést megelőzően, a földmunkákhoz ütemezve lehetséges.

Ha a feltárás során országos jelentőségű régészeti objektum kerül napvilágra, úgy annak konzerválását, eredeti helyén való megőrzését, az építési kiviteli tervekbe beépítve kell biztosítani.

3.2. Az önkormányzati feladatok meghatározása

3.2.1. Folyamatok iránya, visszafordíthatósága

A régészeti lelőhelyek területének jelenlegi hasznosításából adódó károsan ható folyamatok lassítása, visszafordítása érdekében az ingatlantulajdonos, a helyi önkormányzat és az örökségvédelmi szakemberek (hatóság, múzeum) konstruktív együttműködése szükséges. Ellenkező esetben a negatív folyamatok visszafordíthatatlan károkat okozhatnak, amelyek a kulturális örökség elemeinek részleges vagy teljes megsemmisüléséhez vezethetnek.

3.2.2. Kárenyhítés lehetősége, költsége, illetve ellentételezésének lehetőségei

A régészeti lelőhelyek fokozatos állagromlásának lassítása, megállítása csak a helyi önkormányzat, a szakemberek (területileg illetékes megyei kormányhivatal örökségvédelmi irodája, megyei múzeum) és az érintett magánszemélyek vagy vállalkozások együttműködésével lehetséges.

A fejlesztési övezetben található régészeti lelőhelyen a tervezett beruházás megvalósulása esetén a régészeti emlékekben keletkező károk enyhítésére nincs, csupán megelőzésre van lehetőség. Ennek a törvény által előírt módja a régészeti lelőhely elkerülése, jogszabályi módon meghatározott elfedése, vagy a beruházást megelőző feltárása.

3.2.3. A HÉSZ-be javasolt szövegrész

(...) A HÉSZ függeléke és Szabályozási Tervlap tartalmazza a nyilvántartott régészeti lelőhelyeket.

(...) Régészeti lelőhellyel érintett ingatlanon építési tevékenység a vonatkozó magasabb szintű jogszabályokban rögzített követelmények figyelembevételével történhet.

5. Összefoglalás

A régészeti lelőhelyek az emberiség és a magyarság történetének, települési viszonyainak, életmódjának fontos bizonyítékai, ezért mindenki részéről elvárt a nemzeti kulturális örökség iránti megbecsülés, a régészeti értékek megóvása és az örökségvédelmi törvények tiszteletben tartása.

Nagykovácsi nagyközség közigazgatási területén 10 régészeti lelőhely található. Ezek a területek általános törvényi védelem alatt állnak.

A településrendezési eszközök jelenlegi módosítása ismert és nyilvántartott régészeti lelőhelyet nem érint.

Ezen túlmenően azonban a régészeti lelőhelyek jelenlegi terület-felhasználásából eredően vannak olyan hatások (pl. mezőgazdasági talajművelés és az abból eredő talajerózió), amelyek közép, de főleg hosszú távon a régészeti lelőhelyek részleges teljes állagromlását vagy teljes pusztulását okozhatják:

A 10805, 10807 és 10813 számokon nyilvántartott régészeti lelőhelyek általános mezőgazdasági művelés alatt állnak ahol elsősorban gyümölcsösként és kaszálóként hasznosítják őket. Ezeken a területeken a jelenlegi hasznosításhoz kapcsolódó mezőgazdasági talajmunkák az örökségvédelmi elemek állandó bolygatását idézhetik elő. A földművelés következtében kialakuló lassú talajerózió pedig a lelőhelyek fokozatos állagromlását, szélsőséges esetekben akár végleges pusztulását is okozhatja. Ezt elkerülendő örökségvédelmi szempontból a lelőhelyek területét a földművelésből kivonni, legelőként vagy kaszálóként hasznosítani ajánlatos, mivel ez hosszú távon biztosítaná az örökségvédelmi elemek jelen állapotában való megőrzését és kevésbé tenné ki őket az állagromlásukat előidéző káros folyamatoknak.

A 10810, 10811, 10812, 10815, 10816 és 26559 azonosító számú régészeti lelőhelyek ma már részben beépített belterületen vannak. Azokban az esetekben, amikor a régészeti lelőhelyek (részben vagy egészben) beépített területre esnek, a mostanra kialakult állapot (részben bolygatott állapot és részleges elfedés) biztosítja a lelőhely jelen állapotában való megőrzését. Ugyanakkor a jövőben bármilyen földmunkával járó változtatás pusztulással fenyegetheti a lelőhely még érintetlen, vagy kevésbé bolygatott részeit. Ezt megelőzendő a jövőben minden földmunkával járó változtatás kerülendő, amennyiben erre nincsen mód, úgy a régészeti lelőhely területén földmunka kizárólag a szakhatóság által – a tervek függvényében – meghatározott régészeti előírások betartása mellett végezhető.

A településrendezési eszközök módosításán túlmenően, bármely régészeti lelőhely területén történő ingatlanfejlesztés megvalósítása olyan jelentős földmunkákkal járhat, amely nagy veszélyt jelent a jelenleg eredeti összefüggésükben található régészeti leletekre. A régészeti örökség elemei a régészeti lelőhely területről csak megelőző régészeti feltárás keretében mozdíthatók el. A régészeti feltárások elvégzésére elsősorban a szentendrei Ferenczy Múzeumi Központ jogosult.

Fontos kiemelni, hogy törvényi szabályozás alapján a régészeti kutatás költségei azt terhelik, akinek érdekében áll a régészeti leletek eredeti összefüggésükből történő elmozdítása. Ennek pénz- és időbeli vonzatával már a tervezés szakaszában számolni kell. (A régészeti munkák tervezésének és a kivitelezésbe való ütemezésének elmaradása nagymértékben veszélyezteti a lelőhelyeket, ugyanakkor lassíthatja, vagy akadályozhatja a tervbe vett fejlesztés, beruházás megvalósulását.)

Amennyiben a régészeti lelőhelynek vagy régészeti érdekű területnek nem minősülő területen földmunkák során váratlan régészeti lelet vagy emlék kerül elő, úgy haladéktalanul értesíteni kell a székesfehérvári Szent István Király Múzeumot.

* * *

A jelen hatástanulmány a készítés időpontjában rendelkezésre álló adatok alapján készült! A nyilvántartott lelőhelyekről a Miniszterelnökség Kulturális Örökségvédelemért Felelős Helyettes Államtitkárság Nyilvántartási Hatósági Osztálya vezet közhiteles nyilvántartást. Minden tervezett beruházás előtt javasolt a lelőhellyel való érintettségről időben meggyőződni!

A hatástanulmány alapjául szolgáló tervek módosítása vagy a tervezési terület bővítése esetén új hatásvizsgálat szükséges!

Budapest, 2018. október 8.

Dr. Tankó Károly

régész, örökségvédelmi szakértő

6. Nyilatkozat

Alulírott dr. Tankó Károly régész nyilatkozom, hogy a kulturális szakértői tevékenység folytatásának feltételeiről és a kulturális szakértői nyilvántartás vezetéséről szóló 19/2010. (IV. 23.) OKM rendeletben meghatározott kulturális szakértői tevékenység folytatására jogosító szakértői engedéllyel, az örökségvédelmi hatástanulmányról szóló 395/2012. (XII. 20.) Korm. rendelet régészet részszakterületen szakértői tevékenység végzésére szakértői jogosultsággal rendelkezem.

A *Nagykovácsi nagyközség településfejlesztési koncepciójának és településrendezési eszközeinek módosításához* készített örökségvédelmi hatástanulmány régészeti szakági rész, az összeállítás időpontjában rendelkezésre álló adatok alapján, az örökségvédelmi jogszabályokkal és a hatósági előírásokkal összhangban készült. A tervezett változtatásokra vonatkozó javaslatok és megoldások az örökségvédelmi jogszabályoknak és hatósági előírásoknak megfelelnek.

Budapest, 2018. október 8.

Dr. Tankó Károly

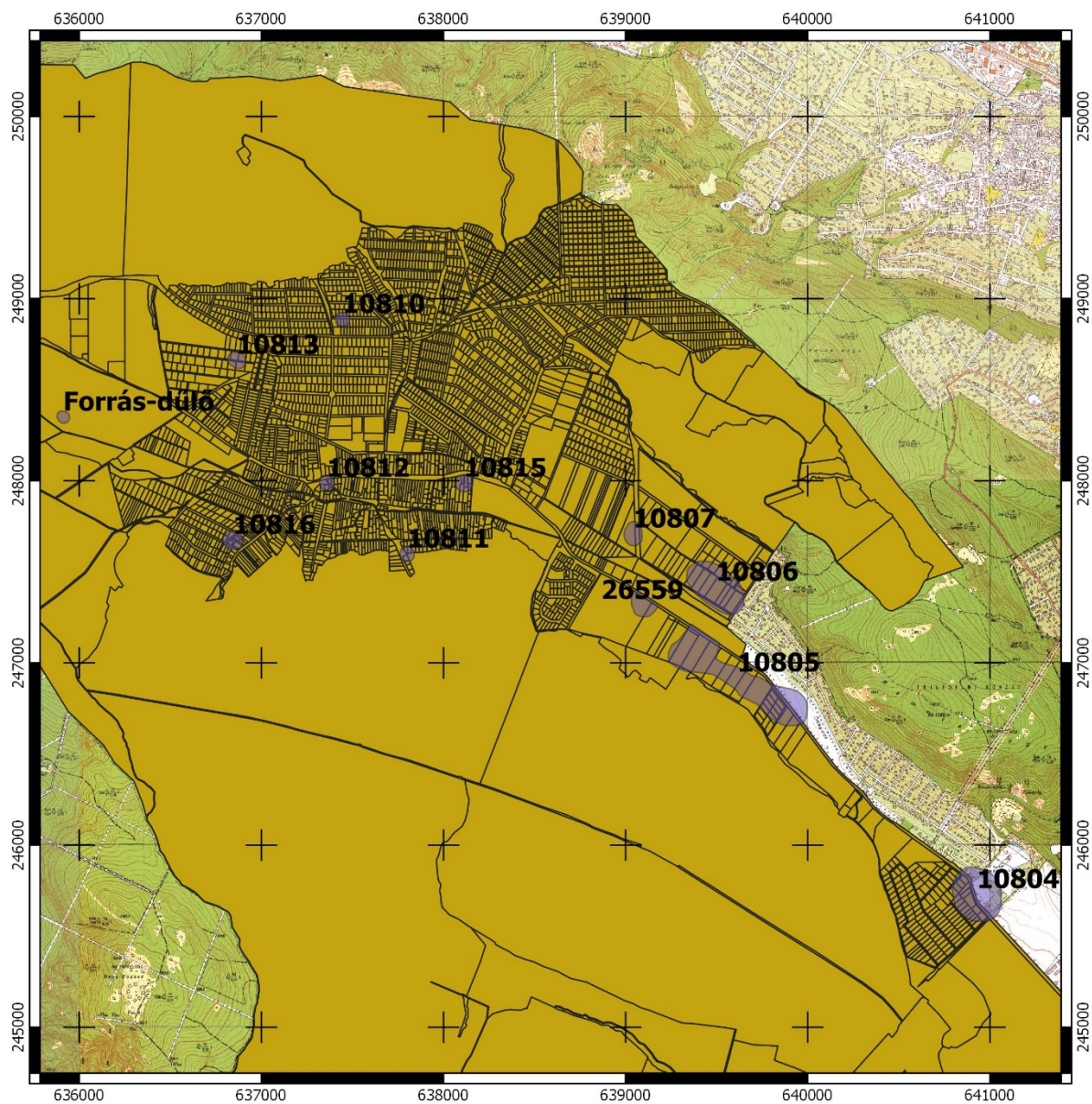
régész, örökségvédelmi szakértő

Szakértői engedély száma: OKM 289-5/2008

7. A régészeti lelőhelyek térképi ábrázolása



1. térkép: Régészeti lelőhelyek az EO/ 65-114, 65-123, 65-132, 65-141 térképszelvényeken



2. térkép: Régészeti lelőhelyek a település szerkezeti térképén



3. térkép: Régészeti lelőhelyek a településről készült ortofotón

8. Fényképek



1. fénykép: 10812 azonosító számú régészeti lelőhely a település központjában



2. fénykép: 10805 azonosító számú régészeti lelőhely

9. Hatályos örökségvédelmi jogi szabályozás rövid ismertetése

II.1. A régészeti lelőhelyekre, a régészeti kutatásra és a régészeti leletekre vonatkozó főbb jogszabályok:

2001. évi LXIV. törvény a kulturális örökség védelméről

2001. évi LXXX. törvény a jogellenesen kivitt kulturális javak visszaszolgáltatásáról

2001. évi XXVIII. törvény a lopott vagy jogellenesen külföldre vitt kulturális javak nemzetközi visszaadásáról szóló, Rómában, 1995. év június hó 24. napján aláírt UNIDROIT Egyezmény kihirdetéséről

1997. évi CXL. törvény a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről **(különösen a 38-49. §)**

1996. évi LIII. törvény a természet védelméről (különös tekintettel a földvárak és kunhalmok néven itt védett tájelemként szereplő lelőhelyekre)

1985. évi 21. törvényerejű rendelet a világ kulturális és természeti örökségének védelméről szóló, az Egyesült Nemzetek Oktatási, Tudományos és Kulturális Szervezete Általános Konferenciájának ülészakán Párizsban, 1972. november 16-án elfogadott Egyezmény kihirdetéséről

1979. évi 2. törvényerejű rendelet a kulturális javak jogtalan behozatalának, kivitelének és tulajdona jogtalan átruházásának megakadályozását és megelőzését szolgáló eszközökről szóló, az Egyesült Nemzetek Nevelésügyi, Tudományos és Kulturális Szervezetének Közgyűlése által Párizsban az 1970. évi november hó 14. napján elfogadott Egyezmény kihirdetéséről

1957. évi 14. törvényerejű rendelet a kulturális javak fegyveres összeütközés esetén való védelme tárgyában Hágában, 1954. évi május hó 14. napján kelt nemzetközi Egyezmény, valamint az ahhoz csatolt jegyzőkönyv (a kulturális javak háború idején megszállott területről való kivitelének tilalma tárgyában) kihirdetéséről

149/2000. (VIII. 31.) Korm. rendelet a Magyar Köztársaság Kormánya és az Európa Tanács tagállamai között, 1992. január 16-án kelt, Valettában aláírt, a régészeti örökség védelméről szóló Európai Egyezmény kihirdetéséről

47/2001. (III. 27.) Korm. rendelet a muzeális intézményekben folytatható kutatásról

191/2001. (X. 18.) Korm. rendelet az örökségvédelmi bírságról

2/2005. (I. 11.) Korm. rendelet egyes tervek, illetve programok környezeti vizsgálatáról

362/2008. (XII.31.) Korm. rendelet a Nemzeti Hírközlési Hatóság eljárásában közreműködő szakhatóságok kijelöléséről, valamint egyes szakhatósági közreműködések megszüntetéséről és módosításáról.

39/2015. (III. 11.) Korm. rendelet a régészeti örökség és a műemléki érték védelmével kapcsolatos szabályokról

68/2018 (IV.9.) Korm. rendelet a kulturális örökség védelmével kapcsolatos szabályokról

19/2010. (IV. 23.) OKM rendelet a kulturális szakértői tevékenység folytatásának feltételeiről és a kulturális szakértői nyilvántartás vezetéséről

14/2010. (XI. 25.) NEFMI rendelet a kulturális javak kiviteli engedélyezéséről

3/2009. (II. 18.) OKM rendelet a muzeális intézményekre vonatkozó szakfelügyelet rendjéről

2012. évi II. törvény a szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről. Ennek 177. § (3) szerint, aki a kulturális örökség védett elemeit, gondatlanul megsemmisít, megrongál, elvisz, áthelyez vagy elmozdít, szabálysértést követ el.

2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről. Ennek 358.§ szerint, aki kulturális javak körébe tartozó tárgy, régészeti lelőhely vagy műemlék megsemmisítésével vagy megrongálásával kárt okoz, az okozott kár mértékétől függően 1-5 évig terjedő szabadságvesztéssel sújtható.

II.2. A régészeti lelőhellyel érintett területeken követendő eljárások, jogok és kötelezettségek

1.) Miniszteri rendelet által kiemelten vagy fokozottan védetté nyilvánított régészeti lelőhelyek esetében a hatóság (megyei kormányhivatal örökségvédelmi irodájának) engedélye szükséges bármilyen, a talajt 30 cm-nél mélyebben bolygató, vagy a terület jellegét megváltoztató, egyébként engedélyhez nem kötött tevékenység végzéséhez. Ennek hiányában semmilyen munka nem végezhető. Egyebekben az adott területre a régészeti védelmet elrendelő miniszteri rendeletben (a korábbiak esetében határozatban) foglaltak szerint kell eljárni.

2.) Nyilvántartott régészeti lelőhelyek esetében, a 2001. évi LXIV. tv. alapján a régészeti lelőhelyek e törvény erejénél fogva általános védelem alatt állnak, továbbá a régészeti örökség elemeit lehetőleg eredeti lelőhelyükön, eredeti állapotukban, eredeti összefüggéseikben kell megőrizni. A földmunkával járó fejlesztésekkel a nyilvántartott régészeti lelőhelyeket el kell kerülni. A kulturális örökség védelme érdekében a köz- és magáncélú fejlesztéseket - így különösen a terület- és településfejlesztés, terület- és településrendezés, környezet-, természet- és tájvédelem és az ezzel kapcsolatos beruházások tervezését - e védelemmel összhangban kell végezni. Ha a lelőhely földmunkával való elkerülése a fejlesztés, beruházás költségeit aránytalanul megnövelné, vagy a beruházás máshol nem valósítható meg, a beruházással veszélyeztetett területet előzetesen fel kell tárni. Ennek részeként a lelőhelyen először próbafeltárást kell végezni. A régészeti érintettség mértékétől függően, bizonyos esetekben, a hatóság régészeti megfigyelést írhat elő. Nagyberuházások és kisajátítási törvényben meghatározott közérdekű cél esetén megelőző régészeti dokumentációt kell készíteni. Az előzetes régészeti dokumentáció elkészítésére a Magyar Nemzeti Múzeum jogosult. A régészeti feltárás költségeit annak kell fedeznie, akinek a régészeti leletek elmozdítása érdekében áll, azonban az előzetes régészeti dokumentáció elkészítéséhez szükséges régészeti feltárások költségei -

nemzetgazdasági szempontból indokolt esetekben - a központi költségvetésből fedezhetők. A régészeti feltáráshoz szükséges szerződést a beruházónak a területileg illetékes múzeummal kell megkötnie. Ez a régészeti gyűjtőkörrel rendelkező múzeum **Nagykovácsi nagyközség esetében a szentendrei Ferenczy Múzeumi Központ**. A szerződés érvényességéhez a hatóság jóváhagyása szükséges. A törvény szerint megelőző régészeti feltárást a területileg illetékes múzeum, valamint a Magyar Nemzeti Múzeum végezhetnek.

Nyilvántartott régészeti lelőhelyen a lelőhely jelenlegi használati módját csak akkor kell korlátozni, ha annak folytatásától a lelőhely súlyosan károsodhat, vagy fennáll a megsemmisülés veszélye. Ugyanez vonatkozik a hatóság hozzájárulásával végzett tevékenységekre is: amennyiben előre nem látott örökségvédelmi érdek merül fel, vagy addig ismeretlen jelenség kerül napvilágra, úgy a végzett tevékenységet korlátozni kell. A hatóság a munka felfüggesztése esetén lehetősége van régészeti védelem megindítására, illetve annak megvalósulása esetén a kisajátítás kezdeményezésére.

A védelem alatt álló kulturális örökségi elemekben (védett vagy nyilvántartott régészeti lelőhelyek) vagy a leletekben okozott kár, illetve ezek megsemmisítése, megrongálása, vagy veszélyeztetése büntetendő cselekmény: örökségvédelmi bírság kiszabásával jár, ill. bizonyos esetekben e cselekedet a BTK hatálya alá esik.

3.) Régészeti érdekű területek, továbbá valamely tevékenység során bárhol újonnan észlelt régészeti lelőhely előkerülése esetében:

Régészeti érdekű területnek számít minden olyan területrész, ahol régészeti lelőhely előkerülése várható vagy feltételezhető.

Az épített környezet alakításáról és védelméről 1997. évi LXXVIII. törvény 42. § (1) bekezdése szerint, ha az építési munka végzése során régészeti emlék kerül elő, a kivitelező köteles azt az építésügyi hatósághoz (járási hivatal vagy jegyző), valamint más hatáskörrel rendelkező hatósághoz haladéktalanul bejelenteni, és a lelőhelyet a hatósági intézkedésig érintetlenül hagyni.

Más szóval, amennyiben nem ismert és így hivatalosan nyilván nem tartott régészeti lelőhelyeken régészeti jelenség vagy lelet kerül elő, a végzett tevékenységet abba kell hagyni, és a helyszín vagy lelet őrzése mellett értesíteni kell a jegyzőt, aki a területileg illetékes múzeum és a hatóság szakmai bevonásáról köteles gondoskodni. A bejelentési kötelezettség a felfedezőt, az ingatlan tulajdonosát, az építtetőt és a kivitelezőt egyaránt terheli! A múzeum köteles a mentő feltárást haladéktalanul megkezdeni, és folyamatosan - az elvárható ütemben - végezni, az előkerült régészeti leletet ideiglenesen elhelyezni. A mentő feltáráshoz feltárási engedély nem szükséges. Ha a mentő feltárást nem lehet 30 nap alatt elvégezni, a hatóság ideiglenesen védetté nyilváníthatja a földterületet.

A nyilvántartásban nem szereplő régészeti lelőhelyben vagy az onnan származó leletekben okozott kár, illetve ezek megsemmisítése ugyancsak büntetendő cselekmény (BTK hatálya alá esik).

A hatóság a rendeletben foglalt esetekben és tartalommal örökségvédelmi hatástanulmány elkészíttetéséhez kötheti szakhatósági állásfoglalásának megadását. A 2001. évi LXIV. törvény 66. § (2) bekezdés alapján készíttendő hatástanulmányok tartalmi követelményeit a 395/2012. (XII.20.) Korm. rendelet melléklete tételesen meghatározza. A tanulmány elkészíttetése a beruházót terheli és készítésére kizárólag a rendeletben feljogosítottak vállalkozhatnak. Az örökségvédelmi hatástanulmány régészeti szakterületi részét csak olyan személy készítheti, aki a 19/2010. (IV. 23) OKM rendelet 2. § (5) bekezdésében meghatározott feltételeket teljesíti. A hatástanulmány készítője jogosultságán túl arról is nyilatkozik, hogy a tervezett megoldás megfelel az örökségvédelmi jogszabályoknak és hatósági előírásoknak.